

کابل

د افغانستان د علومو او ادبياتو اکاډمي
د ژبو او ادبياتو د پوهنيزو
پښتو ژوند

۹
۱۳۵۸

د تاسيس کال ۱۳۱۰

کابل

مياشتنی مجله

د افغانستان د علومو اکاډيمی

د ژبو او ادبیاتو انجنيوټ

پښتو ټولنه

پوهنيز پرمختګ صابر
فرهاد ظریفی

مسئول مدیر :
مهمم :

کابل

علمي، ادبي، اجتماعي، فلسفي او هنري مياشتني مجله

لنځونکې دله:

- ۱- پوهندوی دوکتور گل محمد نورزی
- ۲- څېړنوال دوکتور سید الشاه پولاد
- ۳- څېړندوی محمد صدیق مروهي

پر ۱۴۰۷ ۱۳۵۸ د ۱۲ کال قوس د میا د ۱۹۷۹ نوامبر او دسامبر

مخ	ليکوال يا ژباړن	سرليک	گڼه
۱	څېړنوال دوست شينواری	په روسيه کې...	۱-
۱۱	د علي محمد منگل ژباړه	دلېدان تراژېدي...	۲-
۲۵	عبد الکریم مجيب	په افغانستان کې...	۳-
۳۵	م. ابراهيم عطايی	دېو او حماسه	۴-
۴۷	فرهاد ظریفی	په لېوندا له...	۵-
۶۰	مېدا لشکور رشاد	دا څوک و؟؟؟	۶-
۶۱	د محمد نسيم ستانزې ژباړه	لېد دا ستان	۷-

مخبر نوال دوست شینواری

په روسیه کې د خیالی سوسیالیزم

لنډه تاریخچه

(۲)

لومړۍ انقلابي موسسه:

د تزاري رژیم د نسکورولو او دغه د ظلم د تورچال نه د یو زلو بزګرو د خلاصون او د او تو پیک سوسیالیزم د مفکورې د خپرولو له پاره په روسیه کې وخت په وخت د هرې انقلابي موسسې هم جوړې شوې دي چې دغه په جمله کې د بوتاشویچ پتر اشفسکی لوی موسسه د تاریخ پخوانۍ د اوسني لومړۍ موسسه ده. دروسې دغه وخت په پای تخت پترووکه - (اوسنی لینینګراد) کې جوړ شوې وه او داو توپیک سوسیالیزم دا په ها لوی خپرو لو ته یې ملاتړ لې وه. دغه موسسه د خپل مبارز موسس یو تاشفسکی پتراشویچ د موسسې په نامه یې دېري.

په دغه موسسه کې چې په (۱۸۳۵) کې جوړه او تر (۱۸۴۹) کال پورې یې دوام وکړ دروسې نامتو لیکوالان ها سل وو، لکه داستایفسکی، پلشچیف، پام پشنسکوف، خا لېکوف او نور.

ددغې موسسې دغې روسیایي لفظ د پلېنېسکی او ګورنېن د سیاسي نظار تر اغېزې لاندې شکل کړی و او همدا رنگه د فورې داو توپیک سوسیالیزم له اېد ها لویي

خپله ستا نروو. ددغې موسسې غړې وې پته یې وه پدېرو سیه کې داو او پک سو سیالیزم
ا په پالوژي خوره کړي.

پوتاشویچ پتراشیفسکی د مائیکوف په ملګرتیا په (۱۸۳۵ - ۱۸۳۶) کالو لو کې "په
روسی ژبه کې د خپلو پهلونغا او جوی قاموس" (په دوو برخو کې) خپور کړ
چې په هغه کې د داوین سین سمون، لورې او لورو او توپستو سوسیالیزم
لپاربات د تعمیم له پاره په پرده کې وړاندې هوي وو.

خپله پوتاشویچ پتراشیفسکی، خالیکوف او کاشکین د موسسې په را دیکال
(کېن) اړخ کې ولاړ وو. د استا یفسکی او هالم معتدل او منځنی دریځ درلود.
دوا دیکالو غړې و غوښتنه داو، چې ازګران دې سره له هغو زموږ چې کار پرې
کوي خپلواک شي، د سرو ژ اصول دې سمون لخوا شي او د تزارې مطلق العنان
رژیم په ځای دې جمهوري رژیم ټینګ شي.

په فرانسه کې په (۱۸۴۸) کال د پورژوازي انقلاب ماتې په روسیه کې
ار قباع راوړېښه او فعاله کړه.

تر (۱۸۵۵) کال له پې په روسیه کې د ظلم او استبداد توره ګډوډه وغوړوله
د مترقي افکارو خاوندان پې ټول وټکول چې د هغو په جمله کې پې د دغې
موسسې غړي هم وټول. ددغې موسسې په شلو تنو غړو وړاندې پې د پوتاشویچ
پتراشیفسکی او د استا یفسکی په شمول د اعدام حکم وکړ. دغه کسان
د اعدام محضر ته پورل شول. عسکرو د ټوپکو په ماشو ګوتې اېښې وې او د اورپل
امر ته منتظر وو. په دغسې وروستیو شیبو کې د تزار (مهرباني) فرمان را ورسېد
چې د اعدام جزایې ساه پورته په تبعید او په شاوخوا کار و نو بدله کړه (۱)
داو، د انقلابي دموکراتانو حال.

نړودلیکان :

د روسیې د اوټوپیک سوسیالیزم په تاریخ کې نړودلیکان هم مهم ځای
لري. د تېرې پېړۍ په اوومه لسیزه کې نړودلیکانو د سیاسي نظر خورا مشهور
او نامتو کسان ب. الیکسیف، ا. زیلیاېوف، م. مروزوف، و. نیکسکیر،

س. خلتورین ، باکونین ، نکاچوف میتکون ، پورو اسکا یا ، ایلسرو ولسکی ،
ب. لاوروف او نور وو . خصوصاً د وروستیو دوو تنو په ټولنیزې لید باندې
د لویدیځې اروپا د هنرمندو مطلق اجتماعي انکارو زیاته اغېزه موجوده وه چې لومړي
انتر ناسیونال پېر کېدوي و . (۱)

د سرواژ د ظالمانه اصولو له الغاء نه وروسته په روسیه کې انقلابي
نهضت ډېر کېږي شو چې په هند کې ستر رول درلود نیکانو لوباو . دوی ته
لکه (نرود نیکان - خالایان) ویل کېږي چې (نرود - Narod) (خلق) په معنا
دی او د هغه وخت انقلابیانو د خلکو له حقوقو څخه دفاع اود دوی خپلواکي
ته ځانونه پېژنلې وو . دا یو پراخه سیاسي او اجتماعي نهضت و چې ډېرې ځانګړې
پېلې ولې .

د انقلابي نرود نیکانو سره تزاری رژیم پېر وچمه او سخت چلند کاوه .
ددوی په غورځولو ، بندې کولو ، ټکولو ، ساهبریا ته شړلو ، اوساڼه کارونو
ته له مجبورولو څخه پېر ډډه نه کوله .

دوی که څه هم د ټولنې په بنیادي اوښتون کې ډېرولتیارا نو په تاریخي
انقلابي اهمیت نه پوهېدل خو سره له دې هم ځینو پېر دفا بریکو او صنعتي موسسو
د کارگرانو تر منځ د انقلاب له پاره تبلیغات کول .

د (۱۸۷۰) کلونو نرود نیکانو دروسیې د انقلابي نهضت په پراختیا کې
ستړه اغېزه درلوده . خو هغه لاره سمه نه وه چې دوی د انقلاب له پاره غوره
کړې وه .

نرود نیکان که څه هم د انقلابي نهضت له نظره د چیرنیشفسکي د اغېزې
لاندې وو خو په ډېرو برخو کې له چیرنیشفسکي څخه ډېر وروسته پاتې وو . مثلاً :
چیرنیشفسکي د سوسيالېزم په لار کې سیاسي آزادي له پاره مبارزه ضروري
ګڼله . حال دا چې نرود نیکانو د سیاسي آزادي له پاره مبارزه د بورژوازي په ګټه
بلله . دوی د پانګوالی هر مترقي حرکت وداوه . د فلسفې له نظره د نرود نیکانو

په سوېچيکتيف ((ذهني)) مکتب کې د اېکسپريزم (لا اډويه) فلسفې او هېډونورو
اېډيالستي مکتبونو لکه اېوکالټورم، ماخيزم پورې کيډله. دوی د اېډيالستانو
په مقابل کې د اېډيالستي فلسفې د پوزيټويستانو، اېوکالټيستانو او ماخيزستانو
د لاهل تکرارول.

چېرېشېلېسکي د ټولنې تغير او اوښتون يو تاريخي ضرورت گانده، زړودايکانو
په دې باب مجرد اېډيالونه وړاندې کول. په سوسيالوژي کې د سوېچيکتيف
میتود په مرسته زړودايکانو کوډېن کړاوه چې د خپلې لېوډالۍ ټولنې له پاره دغير
کاپيټالستي ودې امکان اثبات کړي. دوی که څه هم ظاهراً دتاريخ په جريان
کې دخلکو د اړکيو له اغېزې څخه منکر نه وو خو دپراخو حرکت او غورځنگ په
د منورېدو دا قليت د اغېزې پورې مربوط گانده.

د زړودايکانو دا اقتصادي تيوري اساسي تېزېس دا و چې ثابته کړي چې د بزگرو
کوچنۍ کړو کړې (د خلکو توليد) د پانگوالي په مقابل (الټي تېز) لوري کې
ښای لري (۱)

د دوی په نظر مشخصونه (قهرمانان) د تاريخ جوړوونکي دي او پرکني پاره
د خپلو دغو قهرمانانو داسې تابع وي او د هغوی په لارښوونه کار وکړي. دوی
په روسيه کې د پانگوالۍ پراختيا وه، اتفاقاً پېښه کړله او کوم اهميت يې نه
ورکاوه او له دې امله د کار کړو له انقلابي اغېزې څخه منکر وو. (۲)
په (۱۸۷۰) کال کې اړودايکانو د خپلې اېډيالوژۍ د عملي کولو له پاره
يوستر گام پورته کړ څخه دا چې د دوی منورين او په خاص ډول محصلين په کلنو
او بانډو کې څه شول چې د تزاري رژيم دنسکورولو له پاره بزگران انقلاب
او د سوسيالستي ټولنې جوړولو ته را پورته کړي. خو کلوالۍ بزگران د دوی
په مطلب ډېر نه پوهېدل او له يې باور پرې کاوه. تزاري رژيم په سلکو او
انقلابيان بند پان کړل. خو دغې ناکامۍ دوی نا هملې او مایوس نه کړل.

۱ - (فلسفي قاموس) د (زړود پنځستوه) کلامه .

۲ - (د ک. پ. ا. س. اس تاريخ) (۱۷) مخ .

د (۱۸۷۶) کال په پای کې نرو دنيکانود (زمکه او اراده) په نامه یوه مؤسسه جوړه کړه. دغې موسسې د خپلو پلویانو له پاره په کلیو او بانډو کې د اوسې استوګنځایونه جوړول چې کوندي په دغه توګه کلیوالو بزګرانو ته نژدې اوله هنوی سره ښه مفاهمه وکړای شي، د هنوی باور ترلاسه کړي او هنوی انقلاب ته تیار کړي. خودغه اقدام هم کومه ګټوره نتیجه ور نه کړه.

په (۱۸۷۹) کال کې د (زمکه او اراده) موسسه تجزیه شوه. د نرو د نیکانو اقامت په زړه فکر پاتې شو او سیاسي ازادي له پاره مبارزه چې هغه یې د بورژوازي په ګټه ګڼله، ردوله. دغې ډلې چې په بزګرانو باندې د ملا کالو د زمکو په شمول د ټولو زمکو د بیا اوله سره وېش تېلېخ کاوه د (توروش) په نامه یې یوه موسسه جوړه کړه.

د نرو د نیکانو اکثریت یوه بله مؤسسه جوړه کړه چې «خلقې اراده» نومېده. دغه موسسه د تزاري رژیم سره په مبارزه کې هوکام وړاندې لاره. خو ددوی ستره اشتباه دا وه چې په سیاسي مبارزه کې یې د خلکو د پر ګټو ګټون ته اهمیت نه ور کاوه بلکې د انفرادي تور وړ لاره یې غوره کړه. دوی فکر کاوه چې په دغه توګه به د تزاري رژیم ستر شېصیتونه له منځه یوسي او قدرت به ترلاسه کړي.

د جهالي کار ګری کوند مشرانو د مطلق العنان تزاري رژیم او د سرواژ د استبدادي اصولو سره په مبارزه کې د (خلقې واک) د موسسې د پورو اتونو د دنيکانو ستر خدمت ته په ډېر درناوي کتل (۱) خوددوی د انفرادي تیرو اقداماتو هغه وخت انقلابي مبارزې ته سماعت نه ورساوه ځکه چې دا وخت انقلابي نهضت اولس ته ور ننوتی و خو ددوی دا اقداماتو له امله تزاري رژیم هغه سخت وټکاوه او هغه یې د ماتې سره مخامخ کړ.

د کارګري نهضت پیدایښت: دا وخت په روسیه کې کارګري نهضت

هم را پېدا شوی و. لاهه (۱۸۶۰) کال کې د وحشیانه استثمار په مقابل کې د کارګرو اعتصابونه او ناراضۍ پیل شوې وو. دغه اعتصابونه په اوومه

لسیزه کې د هر زیات شوی وو. د ایمګر و احصا تېو له مخې په (۱۸۷۰ - ۱۸۷۹) کالو نو کې د کار کړو (۳۳۶) کسانو اعتصابونه او اغېشا هونه ثبت شوی دي چې تر دغه وخته که څه هم په نامنظم او غیر متشکل ډول وو خو د منظمو او متشکلو اعتصابونو نطفه وه (۱).

دغه وخت د انقلابي غېوا مخکښ (خلقي والک) نرود لیکان او هغه کارگران و چې د دوی د اغېزې لاندې راغلي وو. نو د کارگرانو په ډېر دقت سره د خپلې طبقې د بند سرغې عوامل غوړل اوله هغو څخه دخلاصون لاره یې لټوله. هنوي دا وخت د لومړي انټرناسیونال (۱۸۶۴) او په اروپا کې د کار کړي کوټند - ونو اود هنوي د مبارزو په باره کې کم او زیات معلومات لرل. دوی ته د جهاني کار کړي کوټندو او د مشرانو په وړاندې د ناوړو تر جمې وړاندې. دوی دا وخت د سیاسي موسسو په جوړولو لاس پورې کړی و چې لومړی موسسه یې د جنوبی روسیې د کارگرانو اتحادیه وه چې په (۱۸۷۰) کال کې په ادیسو کې جوړه شوې او موسس یې را سلا و سکې و او تقریباً دوه سوه تنو کارگرانو یې کې شريعتوب درلود. او په پخپلو وړوهارو لکه د ون زیتوف، نگارو کک خا ر کوف اور وال کې یې پلویان لرل. دغه موسسه له یوه کال فعالیت نه وروسته تزاری پو لیسو معوه کړه.

البته په دغه موسسه باندې هم د نرود لیکانو څه ناڅه اغېزه پرته وه مثلاً دوی هم غوښتل چې خپلو پلوي کارگرانو ته په کلیو او بانو کې د اوسې کارغالي جوړ کړي او هلته یې له بزگرانو سره یوځای مېشته کړي.

داوومې لسيزې په نېما یې کې په پتربورګ (او سنی لینینګراد) کې هم د «روسی کارگرانو شمالي اتحادیه» په نامه موسسه جوړه شوه چې د سوسیال انقلابي کارگران لکه ویکتور الېکسینورسکی و سټېبان خلنورین وو. د دوی په تبلیغاتو کې ډېر ولېتارېا نوین الماني طبقاتي پوښتون لوی ځای درلود او د اچول کېده چې دغه پوښتون په خپلو نظرياتو او پراخولو نو کې د لوېدیځ سوسیال دموکرات کوټندو لورته نژدې کېږي.

په دغه اتحادیه کې هم نژدې د روسو وینو کارگرانو غږېتوب درلود .
 په (۱۸۷۹-۱۸۸۰) کلونو کې ترازې یو لیسو دغه اتحادیه په ځکاره
 ډول ختمه کړه خو له زمکې لاندې فعالیتونه یې روان وو (۱) .
 د دغې موسسې کارگران هم د نورو نیکانو د اېډېالوژي د اغېزې لاندې وو .
 مثلاً هغه وخت چې دغه اتحادیه وټکول شو نا منو اوو تلې انقلابي کارگر
 خاتورین په یرگندو کې له انقلابي مبارزې څخه لاس واخیست او د نورو نیکانو
 د مبارزې پخوانۍ غلطه لار (انفرادي ترور) یې غوره کړه . تر دغه وخته
 د پرولیتاري مبارزې لاره د نورو نیکانو د مبارزې له لارې جلا کېدای نه وه .
 د دغه کار له پاره لازمه وه چې کارگر طبقه د نورو نیکانو د بورژوازي له زړې اېډې-
 اېالوژي څخه ځان خلاص کړي او په خپله علمی انقلابي اېډېالوژي سمبال شي .
 دا کار د هر لري نه وو . په روسیه کې د علمی کارگرۍ اېډېالوژي سره د کارگرانو
 اشنایي ډېره کړندۍ وه د مترقي فلسفې د موسس له اثارو سره په (۱۸۳۰-۱۸۵۰) کلونو-
 نو کې اشنایي زما ته شوې وه خو په اساسي توګه د دوی اثار د تېرې پېړۍ له اوومې
 لسیزې څخه وروسته دروسې په انقلابي حلقو کې په منظم ډول خپرېدل . خصوصاً
 په دې باره کې د کاپېتال لومړۍ ټوکه چې په (۱۸۷۲) کال کې په روسي ژبه
 خپور شوه ډېره اغېزه وکړه . حتی په لړۍ کې د کاپېتال د لومړۍ ترجمه وه (۲) .
 او په دغه صورت وخت وخت دې ته لاره اواره کړه چې کارګري ټولنې دنړۍ-
 ودانیکانو د اېډېالوژي له اغېزې څخه ځان وروځای وروخلای کړي او په پرولیتاري
 اېډېالوژي سمبال شي .

په روسیه کې لومړۍ پرولیتاري موسسه

د (توروش) د موسسې د نورو نیکانو په وړه نه چې له خپل ټاټوبي څخه مهاجرت
 ته مجبوره شوې وه په ډېر جدیت دا انقلابي علمی اېډېالوژي په زړه کې پیل وکړه .

۱- (دک . پ . اس . اس . تاريخ) (۲۰) مخ

۲- (دک . پ . اس . اس . تاريخ) (۲۳) مخ .

اود لوهد یخې اروپا ته کارگري لهضولوسره په دهر د ژب بلد شول. د (۱۸۸۳) کال د سېتامبر په (۲۵) نېټه دوی خپل پروگرام اودارود لیکالو سره خپله یخې پرېکړه اودروسی کارگرانو ته پاره دیوه خاص کونډ دجوړولو ضرورت اعلان کړ.

دغې ډلې په خپل پروگرام کې دعلمي انقلابي ایدې پالوؤی خپرول، دحاکمې طبقې غندل اوله هغې سره طبقاتي مبارزه کول، په خلکو کې د انقلابي افکارو خپرول اعلان کړل.

د ایدې روسیه که لومړی انقلابي کارگری موسسه وه چې د کارگرانو اجات نومید، مؤسس او مشرېې پلیمخالوف اوویکناټوف، اکسپلرود، زاسولویچ دیچ او داسې نور پیاوړي انقلابیان پکې غړي وو.

دغې موسسې په پټه د کارگرانو دجهاني انقلابي مشرانو اثار په روسی ژبه ترجمه او خپرول اود هغوی په شننگ کې یې خپل مترقی اثار هم خپرول. په دې باب د پلیمخالوف (سوسیالیزم او سیاسي مبارزه) لومړی اثر دی چې په (۱۸۸۳) کال کې خپور شو.

ددې له پاره چې دنړو د لیکالو دایدېا لوی غلطې په ډاگه کړي د روسی د اقتصادي پراختیا شیرلو ته یې هم هام وشو. په دې باب د پلیمخالوف (ژسولویچي اتفاق) لومړی اثر چې په (۱۸۸۵) کال کې خپور شو خورا تاریخي ارزښت لري. د لومړنی اثر وچې له علمی نظره یې دروسې اقتصادي شیرنه وړاندې کړه. پلیمخالوف دارود لیکالو دغه نظریه یعنی د کړه چې وېل یې (په روسیه کې دپانگوالی پراختیا یوه ناڅایي پېښه ده) اود هغې پراختیا له پاره یې امکانات نه لیدل.

د کارگرانو نجات ټولنې دارود لیکالو دایدېا لوی له غلطو خواوسره کلکه مبارزه وېل کړه اولویغ په نامه یې سوسیالیزم ته دروسی انتقال رد کړ. پلیمخالوف دارود لیکالو دغه ستره اشتباه چې کونډي کارگرانو طبقه انقلابي لومړی رول نه لري وده کړه. ده تابعه کړه چې بزگران نه بلکې کارگرانو طبقه لومړی انقلابي قوه ده.

دېليخوا لوبه مشري «د کارگرانو نجات» دروسې په سياسي تاريخ کې ستروول ولوباوه. لورلود درود نیکانو او دروسې د کارگري انقلابي نهضت ترمنځه د اېکسپون کرچه را کېدل شوه خو سره له دې هم ددوی لړۍ په دېره اغېزه په کار-گرانو باندې پرته وچې دا ګورو د ستر انقلاب د لارښوونې د مشرور اېکسپون او لېانوف د دې عمل په ښه څرګندوی دی. د دغې دې څېرې د ټیو ري له مخې سوسيالستان وو، چې سوسيالېزم ته يې د پانګوالی د تکامل د لارې زېر ټپي په نظر کتل او کارگر طبقه يې انقلابي لوبه بلله. خو په عمل کې د تېرور په عملیاتو بوخت وو. دغې دې لېخان ته «د خلقي واک د ګوند تېرورېستي څانګه» وبلله. دوی د (۱۸۸۷) کال د مارچ په لومړۍ نېټه د تزار دوژلو ټا کا مه توطیه جوړه کړه. او بیا د اېکسپانډ راولیا لوبه په ځول ددغې دې مشران ووژل شول (۱) د کارگرو نجات مؤسسې د درود نیکانو په ضد سطحه اېلېا اوژېکي مبارزه پرمخ بېوله او وروپه ورو يې ددوی د سياسي فعالیت ساحه ورننګه کړه.

د تېرې پېړۍ د اتمې لسمې په منځ کې د درود نیکانو په اېلېا لوبې کې د لېبرالي ریفورم نظریه ځای په ځای شوه. د درود نیکانو ځینو مفکرینو په ټولنه کې د پانګوالی د تحول او د بزرګرۍ طبقه بندي حقیقت ته غاړه کېښوده خو د پانګوالی د پراختیا پېژندنه د دوی په نظر دا وتو پېزم او ارتجاعی طرحې سره پوځای وه. د درود نیکانو لېبرالېستو مشرانو د علمي سوسيالېزم په ضد په کلکه مبارزه پیل وکړه خو په دغه مبارزه کې دوی په ځمکې ختم شول.

د شلمې پېړۍ په سر کې دېزګرو پرله پسې اېما سونو او د (۱۹۰۵ - ۱۹۰۷) کلونو انقلاب د درود نیکانو لوبه ډېره داسې شرایط برابر کړل چې په اېلو بېلو لوبو او ګوندونو ووېشل شي چې د ښو په جماعه کې د (اسیرانو - ESRS کېښو وافرانونو) ګوند د پانګوالی وړدی. دغې دې لوبه ګله وده اېلېا لوبې لوله. د ښو په اېلېا-لوبې کې د درود نیکانو وزارت دو ګوند د علمي سوسيالېزم لوبول شو او نظر یاتوسره ګډون

شوي وو (۲) دا کتوبر د انقلاب په اړه سره اړود اېکانوني ټولې ځانګې پای ته ورسېدې.
 د تېرې پېړۍ (۷۰) کلونو اړود لیکان « د انقلابي لېکرسېمه سالاران » وو
 خود انقلاب لاره یې غلطه کړې وه. دوی ځول هدف (انقلاب) ته و نه رسېدل
 خودروسي په کارګري نهضت باندې یې ستره اغېزه وکړه. دوی په کارګرو کې
 پرولتاري احساس پیدا نه کړ خود موکراسي او خپلواکي له پاره د مبارزې
 شعور یې پکې راوېش کړ او ددوی د انقلابي افکارو داغېزې لاندې ستر انقلابي
 ډهرمان کارګران لکه الکسېف، س. خلتورین، و. اوینورسکی، او لېالوف او نور
 ورورل شول چې دروسې په پرولتاري تاریخي کچه کې نه هیرید و لکې ځای لري.
 ددوی په باب باید په لنډ ډول وویل شي چې د اړود لیکانو سیاسي نهضت چې
 د تېرې پېړۍ په (۶۰-۷۰) کلونو کې راپیدا شو خو راجه انقلابي و، خو په
 (۸۰-۹۰) کلونو کې یې انقلابي خصوصیت له لاسه ورکړ او د لېبرالیزم په
 خوا لاړ او بالاخره په روسیه کې د مترقي علمي افکارو په مخکې خنډ شو.
 دروسې او توپېزم دنورې پېړۍ له او توپېزم سره څرګند توپېر درلود. د
 دروسې او توپېزم انقلابي خاصیت درلود.
 دده او توپېزم مشران دې نتیجې ته رسېدلي وو چې دنزاري رژیم د نسکورولو
 اود بزګرو د خپلواک کولو له پاره طبقاتي مبارزه او انقلاب حتمي دی. خو په
 دې باب یې داسې سترګې پټ کړې پرکند او یا بېلو بېلو اشخاصو ته اوښتې چې همدغه
 ددوی دا توپېزم مهم ټکی دي.

ماخذونه:

- ۱ - شوروي اتحاد د کمونيستي ګوند تاریخ - (دک. پ. اس. س. تاریخ) مسکو (۱۹۹۳) کال.
- ۲ - د (علمي کمونیزم اساسونه) مسکو (۱۹۹۶) کال.
- ۳ - (د فلسفې قاموس) - مسکو (۱۹۹۳) کال.
- ۴ - (دنولسمې پېړۍ دروسې ادب تاریخ) اوسېرې ټوک مسکو (۱۹۹۰) کال.
- ۵ - (دنولسمې پېړۍ ددویمې نیمایې دروسې ادب تاریخ) مسکو (۱۹۹۶) کال.
- ۶ - فلسفې قاموس د اړود (لېکستوه) کلامه.

انټرنېشنل افيرون، اتمه ۳۹هه، ۱۹۷۹

ليکوال: وي. الانوف.

ژباړونکي: علي محمد منگل

دلبنان د تراژيکي سرچينې ته پوښتنې

له غوځونو او اوسني په لبنان کې د تودې جگړې دا وړاندې پراخه شوې او
دغه هیواد کوچنی کونکې ته یې لږ لږ رسېدلې دي. د هغو وسلو او لوبښو له امله
چې دلبنان د مرګونو له خوا د اسراښو په مخامخ مرسته پیل شوې، په زړه
ته یې ګناه خلک وژل شوي او د هیواد اقتصاد یې په ډېر زیات اندازه سره
تارانی کړی دی. دغه شان د دغو شوو موخو په نتیجه کې دغه هیواد زیات
شعبه اوسېدونکي له خپلو استوګنځیو څخه یې ځای شوي او خپل کورونه یې
خوښ کړي دي او تر اوسه پورې دلته د ښې اود مرګونو په لټه او د
امېرېکا له دګوډاګانو په مرسته روانه ده او درانه ځای او مالی تاوانونه
په پورې دلبنان شمېرل کېږي چې څو اساسي ښې ختیځ د شپږ او کڅالو په
نتیجه کې منځ ته راغلې دي چې په دې واسطه په دغه انساني ښه کې
نېواله نضا له ډېرې مودې راکهسې څرګند شوې ده او لا تر اوسه په دغه شان
دا څراپه او انسان وژونکې وضعه دوام لري. په اوسنيو کلونو کې د ښې

ختیځ د جګړې یو خصوصیت دادی چې داډول جګړې د دغې سیمې نهالې څه سو
رژېمونه له خوا پیل شوي دي ، دا په دې معنا چې د امپریالیزم دغه کوداکی
رژېمونه د امپریالېستي اوسپنونو پلا لټونو د عملې کېدوله پاره د ملې له پټولو
سره په نېټو اخته شوي دي او هغه کوي چې د دغې سیمې ملې آزادي پټونکی
له پټولو د امپریالېستي خوځښتو سره سم په کلکه وټکوي .

په لبنان کې دوسه والو نېټو له پېښېدوله څلور کاله تیرېږي ، خولا تر
اوسه پورې په دغه هیواد کې د آرامې هیلې او آرزوګالې لرې معلومېږي او په
حقیقت کې لبنان د منځنۍ ختیځ د بحران د وډول بار وټوړنه لټولې ده . په هروخت
کې چې د عربي خلکو د هیلو په خلاف له امپریالیزم سره د دغې سیمې اړتجا عی
کړی د تسلیمېدو معامله کوي ، په دغه وخت احوال کې هر ورو په لبنان کې د
هندو کسانو په ضد ملې شخړه پیل کېږي چې په دغه سیمه کې د امپریالیزم له نفوذ
سره مخالف دي ، د مثال په توګه آيا په ۱۹۷۵ کال کې د لبنان د مسیحیانو د اړتجاعي
دلو هغه جګړې چې د فلسطین د آزادی غوښتونکو په مقابل کې پیل کړې ، د سینا په
ناب داسر اټولو او مصر د ځانګړې تیارۍ سره سمون نه خوري ؟ آیا په اور شلم کې
د جمهور رئیس سادات له کتبي وروسته په لبنان کې بیا د جګړې اور پیل شوی له
دی ؟ او آیا د کمپ د پوښ په موافقو پسې داډول حالات راغلې نه دی ؟ په ځواب
کې باید ووايو چې هو ! همداسې حالات د دغو اړتجاعي کړنو او د امپریالیزم
کوداګولو د تسلیمېدو وروسته په لبنان کې په جوته سره منځ ته راغلې دي .

امپریالېستي قواوې هغه وخت په لبنان کې د جګړې سره علاقه مندي شوې
کله چې د ۱۹۷۰ په لومړۍ سر کې په دغه هیواد کې د فلسطین آزادی غوښتونکی
نهضت د یوه مرکز په بڼه پېدا کړ ، دا وخت دې اړخ عسوی مشرانو ادعاو کړه
چې د فلسطین نظامي اوسپنې شته والی په لبنان کې د یوه داسې هم مثال لري
چې د لبنان د خلکو هوسایي په له منځه یوسي . داډول ادعا او بې لځا په پلحه د اسرائیلو
د مشرانو له خوا هم په تبلیغاتو کې څرګنده شوه او فلسطینیان یې په دې توګه و ن
کړل چې دوی په لبنان کې ناوړې پیچ ته لاس اچوي .

د امو باید په یادوي چې د فلسطینیانو راتګ له لبنان نه د تړاژېدو او ال صهیونیزم د فشارونو له مخې منځ ته راغلی ، څرنگه چې یهود په المظین کې د یوه عربي دولت د جوړېدو سره په ۱۹۴۸ کال کې مخالفت وکړ. نو له دې امله هغوی یو میلیون (اصلي) اوسیدونکي له دغې سیمې څخه بهر وړه کړه ، و شړل ، د دې شمېر شړل شوو فلسطینیانو څخه سل زرو تنو د لبنان خواته کډې وکړې او هلته یې ځانونو ته کچهونه او پناه گاهې جوړې کړې .

تر هغه وخته پورې چې فلسطیني کډوال په خپلو کچهونو کې پراته وو ، د بې اړخ اود لبنان په لوړه طبقه پورې تړلی مسیحیان هېڅکله د کډوالو په باب اندېښمن نه وو . له بله خوا لبنانی بورژوازی له فلسطیني تړاژېدو څخه د خپلو ځانګړو ګټو له پاره استفاده وکړه ؛ نو مړی دا چې عربي له اسرائیلو سره د اړیکو د پرمختګو له مخې ترڅو کې خپلې ټولې مواصلاتې لارې له لویو بېزې لړۍ سره د فلسطین په ځای لبنان ته واړولې چې دې کار د لبنان مسیحی کچه را دوراوتو ته په زیاته اندازه ګټه ورسوله . دویم دا چې فلسطیني کچهونو د دغه هیواد د کار د دولتي قانون څخه جلا د کار منډې پرته کړه . له دې کبله وینو چې د لبنان سر تېج ټولنې په بې اساسه توګه سره فلسطینیان د هغې ځاورې د پد سر غېو ها مل بولي ، چه په داوي چې د دې په ځای دا وواي چې فلسطینیان د لبنان د آبادی له پاره ګټور تمام شوي دي . په سیاسي لحاظ سره خود لبنان حکومتی د فلسطینیان د ځانګړو وضرابطو لاندې راوستل ، او په فلسطیني کچهونو کې یې سیاسي لمانځنه بند کړل . ووازي د ۱۹۶۰ کال په پای کې د فلسطین د مقاومت نهضت یوه ولسي قوت او قدرت ته تکامل پیدا موند ، په دې ډول فلسطینیانو د دې لوړوالی په نتیجه کې د لبنان د موجودې بورژوازی د دیموکراسۍ په پوره کچې وروڅه فرصت او اختیار تر لاسه کړ .

که څه هم د لبنان داو ستیو شعرونو پیل هغه وخت ګڼل کېږي ، کله چې د ۱۹۷۵ کال د اپرېل په دېار لسمه نېټه د لبنان فلا نژېستانو د پږوت په هڅه اارومانالوسی حومه کې د فلسطینیانو په وړونکي سرویس ااندې دژې وکړې ، خو

په حقيقت کې ددغه هېواد لاسي ويا او سني هېواد يې او ايران له دې لټې څخه وړا له دې رېښې لري .

په ۱۹۶۷ کال کې داسرائيلو د نړيو له امپراتوري ملي خپلواکي غوښتونکو اهښتونو کلکه کوزاوه او له واکمنۍ نه دغو کوزاړونو څخه په لبنان کې دې اړخ مسيحيانو د خپل درېځ د پياوړتيا له پاره په استفادې وکړه ، مسيحيانو خپلې ټواوې ددغو گوندونو له لارې په ۱۹۶۸ کال کې څښتنې کړې : ملي لېبرال گوند چې مشري د لبنان پخوانی جمهور رئس کامل شمون و ، د لبنان فلاڼز گوند چې مشري پېر جمایل و او بالاخره درېم گوند د ملي بلاک د گوند په نوم واده کړه . دا درې واره گوندو له د لبنان د سترقي قوتونو پر ضد سره متحد شول او خپلې ټواوې يې د هغو د ټکولو له پاره متمرکزې کړې . ددغو گوندونو غوښتنه دا وه چې د هرو او اسرائيلو په شخړو اولانجو کې دې لبنان بې طرفی اختيار کړي ، ددوی ددغې غوښتنې د عملي کېدوله پاره دا تصميم نيول شوی و چې د فلسطين د مقاومت د نهضت په مقابل کې دې په کلکه سره مبارزه وکړي .

په لومړي سر کې دې اړخ د وټو کوونکو « درې گون ووالي » وکړای شول چې د هري او فلسطيني ضد شعاري نو په ورکولو سره زيات شمېر مسيحيان په خپل محان پس راوکاږي او ملاتړ يې وکړي . د دې اړخ مسيحيانو په دو لټو چوکاټ کې د خپل نفوذ څخه د کار اخستلو له امله د فلسطينيانو په مقابل کې وسله والې مبارزې ته په کلکه سره تيارې ونيولې ، د ۱۹۶۹ کال په اپرېل کې د « درې گون ووالي » ملاتړ کوونکو په وسله والو ټواووسره په بکاريه ډول د فلسطيني نوسره د تودې جگړې له پاره لاسونو ته لاس واچاوه . خو په نتيجه کې د دې اړخ د مسيحيانو لاسونو د لبنان دولس له زيات مخالفت سره مخامخ شوي او د هغو پلانونه شنه اونا کامه شول ، د لبنان په ډېرو چارونو کې په تېره بيا د بيروت ، تريبولي او سېداد چارو له مظاهرو په سرکند ډول سره ونيولې چې فلسطينيان د مسلمانانو د سترې کثريت او ملي وطنپالو قوتونو له ملاتړ څخه پر خورداره دي او په نتيجه کې د ۱۹۶۹ کال د لومړي مه په درېيمه نېټه يا سرمرتاب او د لبنان د ټواو قوماندان اي . بو ستالي د قاهرې تړون

لاس لیک کړ ، چې دغه له مخې د لېښان په خاوره کې د فلسطین د مقاومت نهضت اوسو گټه او پاتې کېدنه و منل شو .

د ۱۹۶۹ کال شپږ و او ټکرولو د فلسطین د مقاومت نهضت ته کوم رښانه ورسولی شو ، خود څو حالاتو وکړای شول چې راتلونکې پېښې په دغه خاوره کې منځ ته راوړي . په دې حال کې د ښی اړخ مسیحیان په دې اړه پالی شول چې دغه هېواد ټواوې د فلسطین د مقاومت نهضت موجودیت ته متوجه کړي . په داسې صورت کې د مسیحیانو د « درې کون پو والی » - مشرانو ادعاوې چې د فلسطین عناصرو په لېښان کې د ټواوو توازن ګډوډ کړی دی مسیحیانو ته یوازې په سیاسي ساحه کې دغې مسأله ته ګوته ونيوله ، بلکې په مذهبي اړخونو کې یې هم دغې ستونزې ته اشاره وکړه ، د ښی اړخ مسیحیانو په دې ډول اسواو سره وکړای شول چې د عیسوي ټولنې دوی د لې ته چې مارو ټیمان بلل کېږي او دوامکان اولوېدېڅو هېوادوسره تاریخي اړیکې لري ، د پاهون لاره هواره کړه ، دا ځکه مارو ټیمان د دغو لمسو نوېد نتیجه کې په دې فکر کې شول چې ګوندې فلسطیني موجودیت به په دغه خاوره کې د هغوی موافقت ته تاوان ورسوي . که څه هم د ۱۹۶۹ کال پېښې د ورسره زیاتې زیانمنې نه معلومېدلې ، خو ورو یې اغېزې پسې ژورې شوې ، په ۱۹۷۳ کال کې د اسرائیلو ټواوو پلې کېدو په پړوت کې د ښی اړخ مسیحیانو له پاره یوه ډېره پلمه شوه نو د لېښان په وسله وال پوځ کې د فلسطین نهضت په مقابل کې یې لمسونې پسې زیاتې شوې ، خو په دې وخت کې د فلسطینیانو د درېځ د دغه هېواد د مسلمانانو له خوا غځه ملاتړ شو ، نو په نتیجه کې په دې ډول سره د لېښان وسله وال دغه ملی نهضت په مقابل کې بیا شاته تلو ته مجبور شول .

په رباط کې د عربي مشرانو دغو نښې په سهار بڼه د لېښان جمهوریت د مسیحیان اړانګه د ۱۹۷۷ کال په نوامبر کې د ملګرو ملتو د عمومي غونډې په وراندې د فلسطین د خلکو د حقونو غځه ملاتړ غږ کړه ، د دغه بیان له مخې ډېر و خلکو دا ګومان وکړ چې د لېښان د ډلو او فلسطین د خلکو په اړیکو کې ستونزې له منځه ولاړې او د فلسطین خلک به په آرام ډول سره په خوشالۍ دي

اهول و رښتې ژوند پیل او اختصار کړي خو لکه چې و لیدل شو ، سم دم په
هماغه وخت کې چې اړخ مسوومانو دا سپنې تصویب و لیدو چې دغه په نامه
کې د اپنان ددوي کلنې خوازي جگړې اور پیل شو او دغه کومان چې دوي ددې
پنې دواړو له پاره کاوو بل ونک خوړه کړه .

د ۱۹۷۳ کال د اکتوبر جگړې په منځنۍ ختیځ کې دواوو توازن د هر او په
کته بدل کړ ، له دې کبله دا په ډاگه جوته شوه چې په دغه سیمه کې د کړاوي
د پيدا کولو د نطقي لار دا ده چې اسرائيل په بشپړه توگه له اهل هوو عربي سیمو
خپله خپلې ټواوي وپاس او د فلسطين دو لمر و حقوق اها ده کړي . په ۱۹۷۳
کال د فلسطين خپلواکي غوښتونکي سازمان څرگنده کړه چې د فلسطين موضوع او
کشا له دغه وخت حل کېدای شي چې د ۱۹۴۷ کال په جگړو کې اهل شوي
فلسطيني هاوړه (داردن درباب لويديځه غاړه او د غزي نري ټوټه منځکه) کې هو
خپلواک فلسطيني دولت جوړ شي .

د فلسطين د خپلواکي ښوونکي سازمان پروگرام د ۱۹۷۳ کال د اکتوبر په
مياشت کې په رباط کې د عربي دو لمر د مشرانو له خوا تاييد او تصويب شو او
ورپسې يې په ملگرو ملتو کې زيات ټريوال ملاتړ تر لاسه کړ ، د فلسطين د خپلواکي
ښوونکي نهضت د اجرائي کمیټې مشر ياسر عرفات له دغې وهنا وروسته چې په
ملگرو ملتو کې يې وکړه ، د موسي اسمېلي ۳۲۳ لمر پر پکړه لیک تصويب
کړ چې دغه له دغې د فلسطين د خلکو د خود اوا دت ، خپلواکي او ملي حاکميت
حق وپېژندل شو . دغه راز په ملگرو ملتو کې د فلسطين استازي د کنونکي په توگه
په غونډو کې د گډون حق لاس ته راوړ ، دغو اړه لمرولو د فلسطين خلکو ته د
زيات ارزښت ولود ، لکه دغو په نتيجه کې د فلسطين خپلواکي غوښتونکي
سازمان د فلسطين عربي خلکو د رښتوني امانده په توگه وپېژندل شو .

د فلسطين د آزادۍ ښوونکي سازمان د لويه دامر بالستي ټوټو او اسرايو او
په طبع برابر له لول ، دا لکه د دغه سازمان په مشري د فلسطين دولت جوړېدل
دامر بالستي پلاو او په مقابل کې خپله شمېرل کړه ، لوله دې امله د کسټېر
نرسي بالسي په دهر هنر سره په کارولو پيل او ددې بالسي له دغې د عربي

هيوادو او تجاعي کړي له امېريکايي هېوادونو سره نږدې شوې داځکه امېريکايي ټوټو د دغو هېوادو او تجاعي د نوي فلسطين د دولت له جوړېدو هڅه وېرولې او دغه دولت به د دوی د کټولو لپاره د يوه خطر په توګه وګانده . په دې ډول سره امېريکا لستان او د عربو او تجاعي محفلونه د فلسطين د خپلواکۍ بېولوکي نهضت په مقابل کې ودرېدل او دا د خپلواکۍ غوڅتولکي نهضت به د سترګو اغزي شو . له دغې پاليسۍ څخه د امېريکايي ټوټو لومړنی مقصد د هر يو هېوادو د هغه په نظر اړول وو چې د فلسطين د آزادۍ بېولوکي نهضت په باب به پدا کړي . دغه شان لويديځو هېوادو هيله درلوده چې په منځني ختيځ کې د يوې هوسا او آرامې نضا منځ ته راتلل ګرځوي ، خو چې د دغې سمې د منطقي حل لپاره له ذهني توخو څخه ووزي .

د فلسطين د خپلواکۍ غوڅتولکي نهضت لاندې او سختې ککړه له د سادات د اسلامياد و لکۍ سياست څخه وروسته نوره هم پېچلې شوه ، داځکه په دې ډول امېريکا لستانو او صهيونيستانو ته دا موقع په لاس ورغله چې د جېنوا د سولې په پرېکړو باندې سترګې پټې کړي او دغه سوله پېژندل چې د منځني ختيځ ستونزې به کولې له نظره وباسي .

د مصر او اسرائيلو ترمنځ د سينالځانګړې تړون چې په يو اړخيزه توګه به د مصر او اسرائيلو ترمنځ لاندې او ټکر کم کړ ، د دې سبب هېو چې په منځني ختيځ کې د رهيتمالي آرامۍ ملاتړ کوونکي کمزوري شي او په تېره بيا د فلسطين د خپلواکۍ بېولوکي سازمان او سور به هيلې د دغه شان هوسا بې لپاره پوځي مرزې شوي . داځکه د سادات له هرې ګډې جبهې څخه د راوتلو له امله له هوازې هرې ټوټې او قدرت ته زيان ورساوه ، بلکې په لبنان کې به عسوي مرتجعينو ته هم موقع ورکړه چې د فلسطين دولس موقف په دغه هېواد کې کمزوري کړي او وېځي .

په دغه وخت کې کله چې د لبنان په سويلي برخو باندې د اسرائيلو توري کوونکي يرغلونه پېل شول ، نو د لاندې ستالو مشر پر جماعيل د فلسطين د مقاومت نهضت په مقابل کې يوه لوي لاسون ته لاس واچاوه ، هغه دا چې د دې واري د لبنان جمهور رئيس ته لاسوونکي لیکونه وليږل چې په هغو کې به

په لبنان کې د فلسطینیانو په وجود او دنده والی باندې درېدلارنده خوځښته کړې وه. له دې امله د ۱۹۷۵ کال د جنوري او فبروري میاشتو له وروسته په دغه هېواد کې د ډیمېټرې او ټواوې په ډله‌هاڼ پوځ نه مخ په سمبالېدو شوې چې په نتيجه کې یې هغه بېشه منځ ته راغله، دوه چې دمخه مو ورته اشاره وکړه، او هغه دا چې د فلسطینیانو په یوه سوري لرونکي سروس باندې د فلازېستانو له خوا د زېږېدو شوې. له دې رېښې وروسته د لبنان ټولنه په دوو ډیمېټو ډلو باندې ووېشل شوه او ځواکي شعري یې تر منځ جوړې او منځ ته راغلې.

په لبنان کې د شلمې پېړۍ د دویمې نیمایي د اوومې او درېمې لسیزې جگړې دا څرګندوی چې د هغو پېچېدل د امپریالستانو په لاسونه تر سره شوي دي، دا په دې مفهوم کله چې د عربي آزادي پېښونکو نهضتونو په لبنان کې سر راپورته کړی، نو ورسره جوخت امپریالستانو په پېلو پېلو پامو سره چې وروسته به رڼا پرې واچول شي د بې اړخ مسیحیان د هغو په مقابل کې لاسوي او دې ته یې مجبوروي چې په پېلو پېلو چالونو سره د هغو پر سختګر مخنیوی وکړي. حتی دا هم وپلای شو چې امپریالستانو لاد پورتنیو یاد شویو ټپو خطه ډېر د مخه په لبنان کې داسې ټولنیز شرایط چمتو کړي چې د هغو نارو، اغېزې د امپریالستانو په ګټه تراسه پاتې دي. د دې له پاره چې د لبنان په موضوع باندې ډله یوه شو، او دې ته اړېو چې د دغه هېواد ټولنیز جوړښت ته ډاډمنه وکړو: په لبنان کې زیات شمېر مذهبه والي کېږي. په همدې ډول د لبنان ټولنه په دوو مذهبي ډلو وېشل شوې ده، یوه ډله چې د لبنان نیمایي نفوس یې تشکیل کړی دی، عیسویان دي، بله غوره ډله مسلمانان ګڼل کېږي چې دا دواړې ډلې د دین له مخې په ټولو سیاسي او اقتصادي خواوو کې په دوو برخو سره جلا شوي دي. دا په دې معنا نکه څنګه چې مسلمانان او عیسویان په مذهبي لحاظ ډوله بله سره جلا کېږي، همدا ډول په سیاسي او اقتصادي لحاظ هم هره یوه ډله د یوه ټاکلې تناسب له مخې د اقتصاد او سیاست واکمن او غېټمن دي، د دې سیاسي او اقتصادي وېش علت فادې چې د دغه هېواد استثمارګر ډله ځواکي چې د خپل استثمار د دوام له پاره د ملت یووالی صورت و نه مومي.

په لېنان کې د ډول مذهبي اړيکې په اصلي توګه سره موجودې نه دي، بلکې د ډول سیستم دې اړخ د عيسويانو د هغو په نتيجه کې منځ ته راغلې دی، دا شان مذهبي وېش په مستقیم ډول د امپريالستې ټولنولو له پاليسۍ سره اړيکه لري دا لکه چې د اد امپريالستانو ډېر غوره اداري محدودې چې وايي: بې اتفاقي واچوه او حکومت وکړه. د دې کړن لارې له مخې هغوی خواې ګټې ډېرې چې تر لاسه کولای شي. په لېنان کې د دغه ډول وېش زمینه د لومړي ځل له پاره د فرانسونو يا نوله خوا پر اړه شوه، فرانسونو يا نوله مارونستانو سره چې په تاريخي لحاظ له لويديځ سره نږدې دي ډېرې مرستې کړې دي چې د دغو مرستو په نتيجه کې د دې عيسوي ډلې په لېنان کې دو ګمنۍ او اقتدار امتياز تر لاسه او حاصل کړ چې تر نن پورې يې پايښت موندلی دی.

کله چې ما روڼتوان په لېنان کې قدرت ته ورسېدل، په دغه وخت کې يې نو د امتيازاتو د ساتلو له پاره د مذهبي وېش سیستم په پېچلې تنظيم او پياوړی کړ او قانوني رنگه يې ور وپاڼه. نن ورځ د مذهبي وېش سیستم په ټول لېنان يا دلپنان په ټوله ټولنه کې په زياته اندازه پراخ شوی چې په دولتي جوړښت کې يې غوره ځای لېولی دی. دلپنان قوا ته يې په ډېره جدي توګه سره د پارلمان د غړو د شمېر په برخه کې دې نسبت ته چې د عيسويانو د شورويانو کيلانو په مقابل کې د مسلمانانو پنځه تنه و کيلان پارلمان ته راشي، زياته پاملرنه کړې او کوي يې، له بلې خوا په انتخاباتي حوزو کې هر يو وکیل له خپلې ټولنې څخه د تناسب له مخې پارلمان ته ليرل کيږي، دغه حالت په جوته سره دي ته زمینه را اړه وي چې و کيلان يوازې مذهبي احساساتوله مخې خپل ملاتړ زيات کړي، نو په دې ډول سره وېنوچې دا اقتصادي او ټولنيزو ګټوله خواو څخه هغوی ته وعده او تعهد کول ضروري نه اړيږي.

د دولتي چوکيو په لېولو کې هم له پوهنې کلي او معيې نسبت څخه کار اخستل کيږي، له دې امله د هغو کړو په لېولو کې د مسلمانۍ پوهې او شخصي مهارت څخه استفاده نه شي کيدای، بلکې په مذهبي اساس پورې تړلې لري. مارونستان په دې هېواد کې د لوړو او جګړو دولتي چوکيو او پوستونو (جمهور رئيس او د پوځ قوماندان)

د استحقاق له مخې ددې توان لري چې په دې اخلې او خارجې سياست کې هر ډول بدلون په خپله کچه منځ ته راوړي، دغه د ازاد دغه قدرت خطه په کار اخستلو سره د خپلې دې تمې او منځنۍ طبقې ته هم په ځه شان گټه رسولی شي. اود دغه کار ددې سبب شوی چې د لېبنان په پلو پياوړتيا چې د تکامل له پلوه ډېر الرط او تدریج منځ ته راغلې دا په دې مفهوم چې د مسوولانو په مر او طو سمو کې اقتصادي حالات ډېر لوړ دي، په داسې حال کې چې د مسلمانانو په برخه کې ټېره بیا په سويل کې د ژوند له سطحه ډېره ټيټه ده، یا ټيټه گټل کېږي. د هو ملي مشرانو هيله وکړه چې د هر ژر د منځ ځي و پل سیستم له منځه ولاړ شي دغه نوي نهضت يوه بیا وړې عربي مشر چې کمال جملات نومېده ر هېږي کړ نوموړي مشر په همدې حال کې د مترقي سوسيالست گوند مشري هم په غاړه درلودله د لېبنان کار کړي گوند د مترقي سوسيالست گوند په گډون د ملي او وطنپالو قوو تونو په مشرتابه کې چې رول و لوباوه دا باید ووايو چې د دغه هیواد مسلمانانو دوامتیا او قووتونو نهضت له غونډو و گوندونو خطه لکه د لېبنان د کار کړي عملیاتو گوند، ملي ټولنیز گوند، دخپلواکوانصار یا لو نهضت، بعثستان او نورو خطه هم جوړ شوی دی.

له بلې خوا خطه وینو چې د مسوولانو په منځ ځي ډله کې د کوچني بورژوازي غړي مسلمانانو په څېر اندېښمن نه دي، دا لکه دوی ته سياسي قدرت په نتيجه کې زیاته گټه رسېدلې ده او تل يې د ځي اړخ مسوولانو له پاره د يوې کلکې ملاتړ کوونکې ډلې په توگه د هغوی ملا وړ غېږگه کېږي، غرنګه چې د لېبنان مسوولان په سياسي لحاظ د نورو عربي ملکونو خطه د امپرياليزم د دروېخ د پاره جلا شوي او د امپرياليزم گټې ساتي، نو له دې کبله دوی د مسلمانانو د ملي خپلواکۍ اېډونکی نهضت منځ ته راتلو ته په کرکه وکتل او د هغوی جوړېده يې د مسوولانو سره کلکه د پښې وگټله، مسوولان تل د هر هغه اقدام په مقابل کې چې په دې خاوره کې د امپرياليزم په ضد وي خورا زیات خواشینی کېږي او په مقابل کې امپريالستان تل هغه کوي چې د لېبنان اوسنی سیستم همدا سي

پا تې شي، دا ددې له پاره چې عيسويان په دې خاوره کې له اقتصادي او سياسي پلوه واکمن وي او ددوی گټې چې وساتلای شي، او اوس په پکاره سره وېلاي شو چې عيسويان او امپريالستان د لېبنان په گټو کې سره شريک دي او ښکته دېو او بل ملاتړ سره کوي. ۱۹۵۸م کال کې عيسويانو د مصر سره سمته د جهني کولو، په ۱۹۷۵م کال کې يې د فلسطين د مقاومت نهضت د سترگو سخت اغزي وکړې، له ۱۹۷۸م څخه تر ۱۹۷۹م پورې يې د فلسطينيانو او سوریه خپل سخت دېمنان وکړل ...

په لېبنان کې تر اوسه پورې وسله والې نېټې پای ته نه دي رسېدلې، خو سره له دې ددهو نېټو څه لټو چې غرگندي پرېښي: لومړی دا چې د لېبنان ازتيايي ډلو خپل ناوړه او شوم مقصدونه ترسره نه کړل، يعنې هرغوره چې د لېبنان ډېي اړخ عيسوي مرتجعيت په فلسطينيانو باندې د امپريالستي او طبقاتي گټو د ساتلو په خاطر ډېر زيات فشار او زور راوړي، خو په همدغه اندازه فلسطينيان ددهو مرتجعينو په مقابل کې په بې ساري زور توپ ددهو توطيې د لېبنان د وطنوالو قوتونو په مرسته بندوي، پوره جوته ده چې اوس په زياته اندازه د فلسطين دخپلواکۍ بېلوونکي نهضت دفاع په نړيواله سويه د متروقي قوتونو له خوا شوې ده، همدا سبب دی چې د امریکا او مصر د غېرواټرو په ترڅ کې د امریکايي او مصر د سولي دېلان ستر ځنډ فلسطينيان گڼل کېږي.

پکار ده چې د امپريالستي هېوادو د دغه شان پاليسۍ په نتيجه کې د لېبنان زيات شمير خلک ژر باني شول او تر اوسه پورې لاددوی د شومو هېلو د سرته رسېدو د پاره دا حالت دوام لري. ډېي اړخ فلانزېستان عملاً په دې اړه پالی شول چې د لېبنان ولس په دوو بېلو ډېني ډلو باندې ووېشي او ددهو ډلو منځ ته واټل ددې سبب شول چې د لېبنان حکومت دغه هېواد په خاوره باندې سم کنټرول نه لاسه ورکړي او تر اوسه لا دا مسأله بې حله پاتې ده.

د لېبنان په سويل کې حالات دا غرگندوي چې امپريالستان او ددوی اړه وال صهيولستان لېبنان خاوره د زياتې کڅالي او تشه د لورۍ ته بوزي د لېبنان په سويل کې حالات هغه وخت خراب شول چې د ۱۹۷۸م کال په مارچ کې اسرائيلي اشغالگر و د يوې سترې حملې او يرغل په اړخ کې دغه سيمه د اتواني درېاب ترغاړو (د تهردها و

په گډون لبنان د یوې نړۍ ساحلې برخې څخه پرته پورې واده، د لبنان په سویلي کرځو څخه د اسرائیلو د عسکرو وژل به هم په دغه سیمه کې د لبنان د حکومت د کنټرول مفهوم نه لري، دا ځکه چې د اسرائیلو د اشغال لاندې د یوې سیمې په سویلي لبنان کې دغه تشدد او ورځل دنده چې اړخ مسیحیانو لیکل شوی و په برخه شوه چې د دې لخوا کنټرول په لاس کې واري، په حقیقت کې د سویل خاورې یوازې تش په نوم مسیحیانو ته پرې چودل شوه واک او اختیار به هم د دوی په سیاسي چلن سره د اسرائیلو په لاس کې دی، په بله ژبه مسیحیانو پوځ د اسرائیلو د کوداکۍ په حیث وپلټه په غاړه لري. دروان کال په اپریل کې د اسرائیلو کوداکۍ حد ا د نومی مسیحی مرجع په سویلي لبنان کې «د خپلواکۍ» (لبنان دولت) په نوم د خپل کنټرول لاندې سیمه اعلان کړه.

د لبنان د کارگري گوند مرکزي کمیټې سیاسي بوریه اعلانیه کې ووېل چې د حداد کوداکۍ لښکر د لبنان په سویل کې د اسرائیلو له خوا تېر شوی او د اسرائیلو د نفوذ او کنټرول له پاره په دغه سیمه واک ته رسیدلې دی، اعلامیه زیاتوي چې د سویلي لبنان ناوړه حالت په ښکاره ډول د اسرائیلو او مصر د مخالفین و موافقو ترمنځ ده چې امریکاد د متحدو ایالاتو د پالیسي له مخې د هر یو خلکو په ضد ترسره شوي.

څه وخت چې په سویلي لبنان کې د خپلواکۍ دولت په نوم اعلان و شو، نو محمد متی د لبنان د جی اړخ مشرانو د لبنان د حاکمیت او توأمیت د قانون په ضد په عمومی سولیا تو لاس پورې کړ او په مقابل کې اسرائیلو د سویل لبنان هیسوي کوداکیانو ته د وسلو او مهماتو په لېږلو کې زیاتوالی راوست، دغه راز د اسرائیلو واکمنو مقاماتو د لبنان سویل ته خپل مشاورین او د مخالفینو کوکومانډوې ولېږلې. په همدې حال کې اسرائیلو اشغال لاندې ما تو د لبنان په سویل کې د فلسطین کډوالو په ضد په پوځي توکمونو نظامي عملیاتو لاس پورې کړ چې د دغو عملیاتو په ترڅ کې زیات شمیر ملکې او بې گناه کسان وژل شول، په دې ډول سره اسرائیل شو اړی چې په لبنان کې د هر له یوې وړې اچونې له مخې خپلواکدافو ته لځان ورسوي. د دغو هدفونو په اړه کې د دوی ووهل دادی چې د فلسطینیا او سرکریست

کېدو کړي او یادوی دوسره کمزورې کړي چې د یوه نوي دولت د جوړېدو توان
بې کمزورۍ شي. د اسرائیلو بل هدف دادی چې فلسطینیان او عرب په خپلو منځو کې
سره په دېمنۍ اخته کړي، دا په دې مفهوم چې اسرائیلو خوا یې په لبنان کې
د فلسطینیانو د ټکو لوله پاره د لبنان په ولسماندې سختې ټنګسۍ راولي چې په
نتیجه کې هنوی د فلسطینیانو له موجودیت سره په ښه شې او په دې ډول سره دوی په
خپلو منځو کې په دېمنۍ سره اخته کړي، د اسرائیلو مقاصد دا هیله لري چې په
لبنان باندې د فشار راوړلو معنی د هغه حکومت مشران دې ته مجبور کړي چې
د تل ابيب سره د مصر په شان د سولې پوځانګړی تړون لاس لیکه کړي.

په سویلي لبنان کې د اسرائیلو له خوا د وسله والې لاسوهنې پر لاس په نږدېت
ولې او په دېمه سیمه کې د تجزیه غوښتونکو تشویق ددې سبب ګرځېدلی چې په دې
ډول اعمالو باندې د نړۍ او عربو کینه او خپګان نور هم زیات شي. د ملګرو ملتو د عمومي
مشرقي په راپورونو او د امنیت شورا د ۱۹۷۹ کال په پرېکړو کې
په څرګنده توګه د سويلي لبنان د موادو مسوولیت د اسرائیلو او د ښي اړخ د مسیحیانو
په غاړه اچول شوی دی دغه هال د لبنان د عمومي کړکېچ هامل هم اسرائیل
او د ښي اړخ مسیحیان ګڼل کېږي.

کله چې سادات تش په نوم د «سولې ابتکار» (د ۱۹۷۷ کال په نوامبر کې
د هغه سفر اورشلیم ته او د اسرائیلي مقاماتو سره د هغه ځانګړې لمانځنې کتنې) پیل
کړ، اسرائیلو بیا هم د ښي اړخ مسیحیان د هغو خپلواکي اېښودلو ټوټو په ضد
د متشکل کړل کوم چې دامر بالوزم د ژغ (جغ) منلو سره مخالف دي، دامر بالاستانو
په دغه وخت کې تر ټولو زیات سوريي په ضد اشاره وکړه او چول دا ځکه چې سوريي
دامر بالاستانو د پلانونو په مقابل کې ضد ګڼل شوي وه. د ۱۹۷۸ کال په لېږدي
کې د ښي اړخ مسیحیانو د درې ګونو ډلو چې د اسرائیلو د اشغالګرو ټوټو په
مرسته سره په لبنان کې د سوريي د سولې د ساتنې د پوځونو په خلاف نوي جګړې او
ټکر وړنه پیل کړل. په دغه وخت کې د ښي اړخ مسیحیانو په دې پلمه چې سوريي

عسکر دي له لېنان څخه واستل شي ، نوې به پرله پسې توگه د هغو په ضد په وسله والو پړه د لاس پورې کړی و ، د دغه کال په اوږدو کې تر اکتوبر پورې د مني (هغه وخت چې د عربو د هوادو اهرامو چارو وزیرانو د لېنان د ابدین په سیمه کې په لېنان د عربو د سولې د ساتنې د پوځ د مرستو د برابرولو له پاره ژمنه وکړه) دې اړخ د مسیحیانو پر وړاندې په هماغه فشار او شدت سره پرمخ لاړل ...

د پورتني څپرکي څخه دا څرگند وي چې د لېنان شخړې او کشالي چې د نوي اړخ د مسیحیانو له خوا د اسرائیلو او امېریکا استا نو په مرسته تنظیم شوي ، منځ ته راغلې دي او همدا مر تبه دې چې د اسرائیلو او مصر تر څنګ په عربي هوادو کې د امېریکا ایزم د کټوسا نندوی اود هغو په هروخت کې لاس په نامه کوډاګان دي .

عبدالكريم محب

په افغانستان کې د استعمار د اوږدو

کلونو عملیاتو ته یوه کتنه

کله چې د انګرېزانو لوی استعماري پوځ د افغانانو او انګرېزانو په لومړي جنګ کې له منځه یوړل شو او افغانانو د هیواد له خاورې او خپلو اکې غځه په بې ساري شهامت دفاع وکړه. انګرېزي استعمار ته یوه اندېښنه پیدا شوه او د هند د لومړي قاري د مستعمرو اتو سا تل له یوې خوا له او د افغانانو ملي سیاست او د افغانی خاورې د تمامیت له پاره د افغانانو هلوځلو انګرېزان د نورو استعماري پلانونو لپاره چې ته مجبور کړل. هغه جنګ انګرېزانو ته وښود چې د دې خاورې لوري ته د پرمختګ او د استعماري تسلط له پاره اوږده پلانونه طرح او عملی کړي. له همدې کبله د تدریجي پرمختګ په معنی په تدریجي ډول سره د افغانستان د سیمو د لویو پلا طرح شوه، نو کله چې د افغان او انګلیس د او مړي جنګ منعدي دهند د هماغه وخت کورنۍ جنرال اکلنډ په افغانستان کې د لوی انګرېزي پوځ له محو کولو غځه وروسته په ناکام ډول له هند غځه لندن ته لاړ د استعماري پلانونو د پرمخ بیولو چارې د نوي کورنۍ جنرال (ایلدورادو) دنده شوه. په دې وخت کې لاهم دوه استعماري پوځونه یو د جنرال ناپټ تر قوماندانۍ لاندې په کندهار کې او بل د مېجر (رابرټ سیل) په قوماندانۍ. په اوسنۍ (ټرون ښار) کې

پراته وواو هره ورځ د هندو افغانانو سره په جگړو بوخت وو چې له هروا د
 خطه د دفاع په مقصد يې خپلې سيمې د يرغلګرو لورو لورېکړې او پواته سهرلې وې .
 (۱) اهلېبوراو جنرال (نات) ته چې له يو لوی پوځ سره په کندهار کې په جگړو
 بوخت ولاړه و نه وکړه چې په غزني او کابل باندې د يرغل په نيت وخوځېږي
 او همدارنگه جنرال هالک يې له هند خطه له يو دېر لوی پوځ سره د پېچور او
 خيبر له لارې په افغانستان باندې د يرغل له پاره واستاوه چې د سيل د پوځ په ملګرتيا په
 کابل باندې له ختوځ لورې بريد وکړي . (۲) د دغو پوځي عملياتو پلان داسې طرح
 شوی و چې د جنرال نات او هالک پوځونه د بوخت په کابل ته ورسېږي او هلته هم د نورو جاريولو
 د تخریب غولدي د چار په لوی تخریب او تاراک پيل وکړي . له همدې کبله
 دا بريد د غلط انتقام له احساساتو سره په ډېره بيرحمې وشو . د هالک او سيل پوځ
 له ختيزې خوانه او د نات لښکر له لويديزې خوانه د کابل خوا ته وخوځېدل . د دغو
 سولياو په وخت کې چې دا ټکر يزي پوځ له ماتې نه وروسته انتقامي عمل و
 افغانی جنگوالي د ښکونې بري له احساساتو سره خواږه شوي و او خپلو سپواو
 سيمو ته تللي وو او د جنگي ستراټېژي له مخې دا وخت استعمالوي د يرغل ته پوځه
 لږمت واوښه داسې حال کې چې نات د غزني د چار په ټنگو او او سوزو او بوخت و
 د هالک او سيل لښکر له لور انتقامي احساساتو سره وروسته له پوزيات شمير
 جنگو نو خطه چې ډېره سخته مقابله د انګرېز مورخينو له خوا په دويم ځل هم د
 (خورد کابل) جگړه کېل شوې ، کابل ته ورسېد او د کابل د ډېکلو برخو په
 نړولو يې پيل وکړ او ښکېلې بازارونه يې لوټ او وېجاړ کړل (۳) څرنگه چې
 د کابل د چارزبانو خلکو له انګرېزي نا تار خطه استالف ته پنا ورپې وه نو د
 هالک لښکر د استالف چار ته هم مخ په وړاندې لاړ او هلته يې په زرګونو يې کډه
 خلک ووژل او چار ته يې او روڼه وړنه کړل او د اموافغانانو ته يې يو ځل
 بيا تېري غولې کيسې وريادې کړې .

(۱) جارج اروس له کابل نه ماتي ۲۰۳ مخ ، د هند تاريخ يوه لنډه سرليک ۲۷۸ مخ

(۲) له کابل نه ماتي ۲۰۵ مخ .

دېا لکه اولات پوځونه ددغو تجربوي عملیاتو له بشپړولو له وروسته یې له هر ډول خنډ څخه مخکې له دې له چې افغانان د جنګ مېدان ته د ډانګلو په مقصد منظم شي په ډېره اوږه اوږته د هندوستان لوري ته وخوځېدل.

دا لګړېدوې پوځ د اړخ له حقیقت کې د یوې درې اړخیزې اوښاخې پر پدې بنه درلوده او د انګریزانو څپلو مورخینو او سیاستمدارانو هم اعتراف کړی چې ډارنګه ناڅاپي پوځي ځواکونه دغه بې ساري پوځ چې دالاس د پوځ په نامه یادېده څخه نه شي کټل کېدلای (۱) نو اېلېټور او واورېسي هارډ ټنګ او نور کورنۍ جنرالان د افغانی سیمو د اساسي پلانونو د تطبیق د لارو چارو په هڅو کې ډول ددوی تصمیم داوچې افغانستان ته د پېل لېږدولو او ددغه هېواد د سرکزي له نیولو څخه مخکې باید دغه ټولې سیمې ونیسي چې د پرتانوي هند او د افغانستان د سرحداتو تر منځ پرتې وی او همدارنګه دوی تصمیم نیولی چې اکثرې افغانی سیمې دې باید له منظم پوځي ځواکونو ونيول شي.

د هند د کورنۍ جنرال په حیث د اېلېټور او واورېسي د لوېدیځې وخت کې د افغانستان او پرتانوي هند د سیمو تر منځ د پنجاب او سند سیمې پرتې وې چې د پنجاب سیمه د رنجیت تروا کمڼۍ او د سند سیمې د جلالا امیرانو په لاس کې وې. د دغو سیمو نیول او مستقیم تسلط پرې ټونګول د افغانستان د نیولو له پاره او د افغانی سرحدي سیمو د ولېږد کولو له پاره لومړنی شرط ګڼل شوی او لومړنیو پلانونو نوکې د همدغو سیمو نیول شامل وو. ددې عملیاتو له پاره داسې یو جنرال ته ضرورت و چې هم د مېدانۍ جنګ د لارښوونې بشپړ مهارت ولري او هم د مکر، د سپړاو وټېراستلو او د پېل په مقابل کې د جنګولو په ان پوه وي.

نود دې پلان د کامیابي له پاره چارلس ټاټېر چې د زیاتو استعماري جګړو وروڼه او ما هروڼو مازدان و وټاکل شو (۲) دغه د لوړو جنګي تجربو او مشهوره کلن و، خوږه یې لاهم له وژنو او پوځونو څخه نه و تورو شوی. ده په پامه هم د خپل جنګي

(۱) د پوره د تورې قضاوت.

(۲) ارتسویین سن شمال لوېدیځ سرحد ۹۹ مخ.

ما سوړيت د اپريل او په وژو باندې دوهار لويه باب په ۱۸۳۱ کال کې چې هغه وخت کې د انگلستان په شمال کې ما سوړيت درلودلې و چې: ((زما او مني مهمه دنده او زما هېواد ته د تهنېد اوسني حالت زما د تورو دندو خواږې چې له ما جراگانو او مهمو پېښو څخه د کې وي له ما څخه غوښته لري چې د خپل هر لټو موده چې پاتې ده بايد داسې لويو عمليا تو او ماجر اگانو چکار نه وي وکړي خو چې له ټولو پخوانو خطراتو او پېښو څخه مهمې او خطرې وي.)) (۱) دادنا پوره تشه ليکنه ده، هغه په عملي ډول وجوده او ثبات يې کړ چې داسې دغې برخې ته د بشري موافقو څخه مېړا دېواستعمالې جنايت کار په ډول راغلی و.

چارلس ناېر ته د ۱۸۴۲ کال د سېپتمبر د مياشتې په درېيمه نېټه امر و چې له پولي څخه وغوځيږي او په سند کې د جنګي عملياتو او ادارې اوسپنې چارواکي پخپل لاس کې واخلي. د سند لېول اوله هغه مخ په ښخه د بلوڅو افغاني سيمو ته نږدې کول د انګريزانو استعمالې پلانونو کې ډېر لوي اهميت درلود. د هغه د استعماري تاکنکو لومړي لومړني تدابیر د انګرېزانو د غورځولو او همدارنګه غېرته سترګې په لارو څو کولای شي چې د ژوند په وروستيو برخو کې هم خپل هوس دې کتنا څو خلکو يعني د هغو خلکو چې پخپل هېواد کې يې دخپل هېواد له خوا ري څخه دفاع کوله په سرووښو خړوب کړي او داسې زړه څخه د زموږ ټاټوبي ته د سند او پنجاب په لېولو په تدریجي اړيخ تګ ته تورې په زور لاره وکړي.

سند دنا ډېر درسيډلو په وخت کې په دېرو خپلواکو سيمو يعني څېر پور (پرسند)، حيدرآباد (کوزسند) او ميرپور وېشل شوي او د دغو درې وار و برخو هره يوه خپل جلا سياسي او اداري تشکيلات درلودل چې دا ډول تجزيې او تشقت د دې سيمو لېول انګريزانو ته ډېر اسان کړي و. کله چې ناېر کراچي ته ورسېد، د هند د برتانوي کورن جنرال اېلېټور او پولېک دده له رسېدلو څخه مخ کې دده په نامه وسېدلی و او ورته د کار په ميزې اېښودل شوی و. په دغه لېک کې کورن جنرال ورته برسيره پر پخواني لارښوونو امر کړی و چې هر يوه يې له بر-

(۱) شمال لويديز سرحد ۱۰۰ مخ.

تالېې سره مخالفت جوړلې و ډېره سخته جزا ورکړې. لاهور چې يو پوځ استعماري تېر اېستو لکې وپوه جلالاړه غوره کړه خو چې و کولای شي خپل پلانونه د سيمې د اميرانو د منځمنې دفاع څخه پرته ترسره کړي او همدا رنگه په دې پرېا لې شي چې له خپلو سختو برېښو نوڅخه مخکې دخلکو او د هندو سيمو د سياسي او اداري ارگانو لولو ترمنځ يو داسې اختلاف پېدا کړي چې د استعماري پلانونو د کاميابي په کچه وي نو يوه اعلاميه يې په دې ډول خپاره کړه: «زما هدف دادي چې د دې سيمې مظلومو خلکو ته له ظلم څخه نجات ورکړم نوځکه امکان لري چې اميران زما د دې عمل په خلاف ټينگار او مقاومت وځي، که دوی په رښتيا مخالفت و جوړ او دا به د دوی خپل تقصير وي. د دې زخم هڅوکه نه شي کولای چې يو غوښتنه دې په ټوله سيمه باندې واکنښ وکړي.» (۱) دا اعلاميه چې د ها مو خلکو د تېر اېستلو له پاره خپره شوې وه په حقيقت کې د لاهور او انگرېزي حکومت هدف په څرگند ډول جوړه ځکه دا انگرېزي پوځ له راتلونکو سره دخلکو او حکومت مخالفت يو څرگند حقيقت و او په مقابل کې يې د انگرېزي پوځ نا تار نه هم استعماري استدلال وړاندې شوی و. سډي اميران چې د پرتلوي استعمار په مقاصد وپوه وو به يولو ي اضطراب کې ځکېل شول او کله چې لاهور دا ابلاغ کړ چې د هند په باب يې يوه معاهده برابرې کړې ده چې بايد دده او داميرانو ترمنځ لاسليک شي او د دې ابلاغې سره يې سم د معاهدې تڼد او شديد مطالب هم څرگند کړل اميران و اړ ځای شول او خپل بلوڅي لښکر يې احضار کړ چې د لاهور دا ابلاغې په ضد د لاړو چارو د اټولو په وخت کې چمتو اوس، خو نا وړ د دوی د دې اقدام په مقصد يوه شو او داميرانو له دفاعي اقداماتو څخه مخکې يې يوه بله ابلاغيه په دې ډول خپره کړه: «ساله، مخکې څخه تصميم نيولی چې که د سډي اميران يوه ډله زموږ په لوري وکړي موږ به د سډي خاوره ډېر قايي د شدي مستعمرو يوه برخه و گرځوو.» (۲) د لاهور له خوا د چمتو شوي شديدې معاهدې مسودې د سډي اميرانو

(۱) شمال لوېدېز سرحد ۱۰۲ مخ .

(۲) شمال لوېدېز سرحد ۱۰۳ مخ .

ته دلو مېر دمياشتې په پاى کې ورسېدې، خو دوى يې له دې چې انگرېزي جنرال ته مثبت پامللى خواب ووکړي خپلو خبرو اترو او کنډراسونو ته دوام ور کاوه او غوښتل يې چې هر راز تصادم او يا توافقي داوړي تو دوځى ته ولځد وي ځکه دسند په سختو او سرو پوځيانو او اورونو سمون کې بيا انگرېزي پوځ برى نه شوای کولى (۱) مگر ناڅرکانه په دې حقيقت پوه ونو ددسمېر دمياشتې په اته لمريزه يې يوه اعلاميه صادره کړه او په هغه کې يې څرگنده کړ چې دده د معاهدې د مطالبو له مخې له (سېزل کونټ) څخه تر (روهرې) پورې سيمه په بريالې پورې اړه لري دلوروياتې مطالبو په باب مذاکړې لاهم جريان درلوده اميرانو ووتل بيا د پوځ په احضار او پېل وکړ، انگرېزي جنرال د دې حالت په څارلو يې له هر ډول ځنډ څخه اعلام وکړ چې اميران مکلف دي چې دده د مسودې د ستاېو په باب خپلې نظرونې سم له لاسه يې له پېل او ځنډ څخه سرکښې کړي. هغوى ددسمېر دمياشتې په پنځلسمه نېټه هغه مسوده رده کړه او د هغوى له ترده سره سم نا پېردانېس دسين په بله څاره کې په سوقيان-توپېل وکړ چې سېزل کونټ او (بلکه پرا) ونيسي. سره د دې هم اميرانو سخت ځکس العمل و نه جوړ او د هغوى او پرتا نوي استاز و تر منځ دروځې جوړې خبرې تر هغه وخته پورې روانې وې چې ددوى فصل نژدې شو خود دوى له رسېد او څخه مخکې نا پېر د وسخت اړوند په تکل کې شو په همدغه ترڅ کې يوه بله تصادفې پېښه هم د نا پېر په کټه وهوه پېښه داسې وه چې ځکس وې په تصادفې ډول د پېروري دمياشتې په دولسمه نېټه د سکراندا په سيمه کې دده خپل کمپ ته نژدې يوه ډله ونيو له چې په اسونو سواره وو کله چې د هغوى په لټولو پېل و شو د ډلې له مشر سره يې بولېک پېدا شو چې د مطلب له مخې د پېدوا پېدا امير هغه ته امر کړى و چې د سيمې هغه ټول خلک چې توره په لاس کې وړلى او وېلى شي د پېروري په نهمه نېټه دمياشتې په سيمه کې راټول کړي. دالېک ورته په داسې پوځت کې لاس ته ورغې چې ده ته هم د اميرانو له خوا بولېک رسېدلې و او په هغه کې ترې غوښتنه شوې وه چې خپل اړوندې ترنهمې نېټې پورې و ځنډوي. انگرېزي جنرال ته د

پولې د لومړي ځل لپاره د افغانستان سرحد اتو ته د بلوڅو د سیمې پولو ته ورسېدی او د افغاني سیمو دنهولو له پاره انګریزان د همدغې لټې له وروسته پوره سل کاله په خواړه، وجګړو، بوخت پاتې شول چې ددوی او د افغاني سیمو دخلکوهره ځګړه، د جلا کتابونو لیکلو ته اړتیا لري او د هغو ځګړو استعماري اغېزې لا هم د آسیا له دې برخې څخه نه دي محو شوي.

د سند له نیولو څخه لا پور وخت نه و تیر شوی چې په سرحدي بلوڅو کې سخته ناراضی پیدا شوه او پکتی لږملي د ناوېر په پوځونو یا لدې په اړوندونو پیل وکړ جنرال ناوېر د پور له پسې بریدونو له کبله د یو سخته یرغل په نیت له دوو زرو تنو پلي عسکرو او دوه زره تنو غیر داهمی عسکرو او ونډو توپونو او نورو سټکو او درونو وسلو سره د هغې سیمې شمال لوري ته وخوځېد. هغه په دغو عملیاتو کې خپل پوځ په دوو لښکرو ووېش او لښکر ته یې لارډو ونه وشوه چې په مستقیم ډول دې په هلاجنی لوسی سیمې باندې یرغل وکړي او بله ډله د جنگیا لود د محاصرې په مقصد وخوځېد. خو سټکې له دې چې ددوی پلان په عملی ډول ترسره شی. پکتی بلوڅان د انګریزي جنرال په تصمیم پور ټول اوله محاصرې څخه سټکې شالوري ته لاړل. وروسته بیا ناوېر ته اطلاع ورسېده چې پکتی جنگیالی له سختې غذايي تنګسې سره مخامخ دي نو هغه د استعماري تاکتیکونو سره سم له وخت څخه ګټه واخیسته او هڅوې ته یې دا خطاړه په ډول وخپړ واستاوه چې په هغه کې یې ویلي وو «د پکتی مهر دی باید زر ترزړه وسلې کچه دي اوله خپله بیروانو سره چمتو واوسی چې د اندس له لاسن نه پورې غاړې ته کوم غای چې زه ددوی د استوګنې له پاره ټاکم ولاړ شی او هلته واوسېږي که چیرې دوی د دغه امر له منلو څخه سرغړوي د هغه تعلیم به تر هغه وخته پورې وشي چې واپول شی او ووژل شی» (۱) پکتی مشر ددې لیک په جواب کې ولیکل چې دی چمتو دی چې انګریزي مقاماتو ته د پلان وسپاري، خو بیا هم د دغه رنګه پیغام سره سره د پلان د تسلیمولو هیڅ ډول اقدام ونه کړ او حتی دا چې په انګریزي پوځ باندې یو ډېر سکت اړېدو کې چې د دغه

اړوند له کپله دانگرېزي پوځ او پکتی جنګوالو ترمنځ په اهم سخته جګړه ولېسته
نا پور له خپل لږکمر سره د غرو نو تر منځ د پسرلو را ژرې لاړ او پکتی
مشر او ورسره نور جنګوالی په پسه تر اګس نومی لهای کې چې په طبیعي
ډول له غلو روځواو غوڅه احاطه شوې اړخه وه محاصره کړه خو هاتنه هغوی په
هنسي پوځالت کې هم دانگرېزانو د شرایطو ستاوتنه حاضر نه شول او دوی په لوړ
توان لمانځنه له محاصرې غوڅه وژغورل او بیا هم د دواړو خواو ترمنځ سخت جنګ
پیل شو په پای کې هغه جنګوالی مشر او پوروان په دانگرېزا نو د پور لوی
پوځ سره د غلو پښخوس وړخو خو لږ و جنګو نو غوڅه وروسته و نیول شول خو په هم له
انګرېزي وړخالګرو سره د دوی د اړیکې جنګونه اړینېتې پای ته و نه رسېدې .

د پکتی قبیلې په مقابل کې دانگرېزانو د دغو پښتونو په موده کې انګرېزي
استعمار دخپلې مستعمرې پراختیا درې سوه پښخوس مهله نوره هم زیاته کړه .

د افغانستان سرحد ونو ته د انګرېزي استعمار د رسېدلو له پاره یوازې
د سند نهول کافي نه واولکه غرنګه چې مخکې و خپرل شولا هم د دوی دو کمنی
همال ختیزاوری ته د پنجاب واکمنی پر ته وه چې لږنې افغانی سمې هم پکې
د لږنو خا ونو سر دارانو په خاص ډول د سلطان محمد چې وروسته بهازو زات په هم د
همدغه استعمار چا کران پا تی شول د ملی خیانت له معنی شا ملی وې . انګرېز حکومت
داسی کښلی و چې د رنجیت له مرګ نه سم له لاسه وروسته د پنجاب واکمنی ولیسی . خوسره
د دې هم هغوی د رنجیت له مړنې غوڅه سم له لاسه وروسته د تاج او تخت د نهولوله پاره
په پور و نه کړه . رنجیت سنگه چې په شومشر ژرې په کړک سنگه د پنجاب واکمن شو
او کپ که سنگه ، راجا دهان سنگه دخپل لومړي وزیره نوکه وټا که خو کپک
سنگه په ۱۸۳۰ کال کې مسموم شو او د هغه په لځای شهر سنگه د (خانصه) پوځ له خوا
چې د سکا نو مذهبی پوځ و دوا کمن په ډول و درول شو . شهر سنگه تر ۱۸۳۳ کاله
پورې د پنجاب واکمن و خو هغه چې په نوموړي کال ووژل شو د رنجیت کشر زوی
دلپ سنگه واکمن شو خو د هېواد د چارو واکې دلپ سنگه مور او د هغې دمین

په لاس کې وې چې لال سنگ نومېده. د ادهم دغه کمځې د لېب سنگ د پاچاهۍ په وخت کې چې انگرېزانو د خپلو طرحو او استعماري پلانو سره سم د اړتيا نوي او سکانونو د پخوانيو معاهدو په خلاف پرېکړه وکړه چې پنجاب هم ونيولو. استعماري سيمو کې زيات کړي. په دغه وخت کې دهند د کورنۍ جنرال په ډول د ايانچور او ماموريت ټاپو ته رسېدلي و او هارډينګ د نوي کورنۍ جنرال په ډول د چارواکۍ په لاس کې نيولی وې. هارډينګ ته د پنجاب د نويو کارسپارول شوي او د هند سره سم د سکانونو او برتانوي استعمار ترمنځ د ۱۸۴۷ کال د نو مېر د مياشتې په ۱۱ او لسمه نېټه کله چې د سکانونو پوځ د ستلج له سند څخه پورې وتل چېرې ونيسته او د سکانونو او برتانوي لومړۍ مستقیمه نېټه کنل کېږي. د دې جګړې په ترڅ کې انگرېزي پوځ د سکانونو دواکمنۍ د مرکز په لور چې د لاهور باريک په وړاندې راغی او د لاهور باريک په پوځي قوت ونيو او غوښتل يې چې د دغه بري په نتيجه کې په پنجاب کې واکمنانو باندې خپل شرایط تحصيل کړي نو هارډينګ پوځي مان صادر کړ چې برتانوي پوځونه د سکانونو دواکمنۍ په ټولو باريکونو کې چې پېښور هم پکې لکه څنګه چې پکې وويل شو شامل وځای په ځای شي. د دغه تصميم له مخې هرې اړتيا د پېښور د چاروله باره وټاکل شول خو لاهور په ښار کې د سکانونو د باريک نېټه د ادهم د لاس کې د لېب د مورچمن لوس ميرمنې د تش په نامه واکمنۍ لاندې دوام درلود. (۱)

م - ابراھیم عطائي

د پېواړحما سده

د افغان او انگلیس ددوهمې جګړې په دوران کې د یوې تاریخي
پېښې څخه په اقتباس یوه زما یښه ده

(۳)

دریمه پرده
لومړۍ صحنه

پرسو نا ژونه :

جنرال رابرتس :

جنرال تھامسوال :

جنرال کاب :

کرلیل درو :

مېرزا امر :

حضرت شاه :

میرزا :

سپاهیان :

دیکورشن :

لضا تیاره ده یوازې په پکې ډول مخونه معلوموي .

په تیاره کې لاندې د وړو کتو و خوله معلوموي .

هېڅکې نه :

جنرالان او صاحب منصبان د منځپانۍ په لباس کې چې کړه وچه هم لري عسکر په
عسکري لباس کې دي چې پر توپکا الوې او ډډې پرې نصب کړي دي . چټک
او ټکان پورې غوراند دي .

لو مړې صحنه :

(عسکر صف ولار دي . مخ ته يې منځپانۍ اړان ولاړ دي او جنرال واکمن ددوی
مخ ته قدم وهي کله مروغروي او کله اسمان و ته و کوري) :

جنرال را اړتس :

جنرال تهيلوال !

اها ته پوره متيقن يې چې دشمن به غائل وي ؟

جنرال تهيلوال :

هو ! کما ملا مطمئن يم . زما دېوشې وروستۍ را پوروا يې چې هڅو
د کما مل استراحت په حال کې دي .

جنرال را اړتس :

کرايل ډر هو !

سهايا لوته دي د شب خون ډېر غل پوره هڅات ورکړې دي ؟

کرايل ډر هو :

هو ! کما ملا تيار دي !

جنرال را اړتس :

ميجر ها امر !

سهايا لوته دودۍ ور کول شوي ده ؟

ميجر ها امر

هو ! ان مې وختۍ دودۍ ور کړې ده .

جنرال را اړتس :

(جنرال تهيلوال ته رانژ دي کړي او وروسته وايي)

پهتنو سهايا لوته مود بېلېن په باب هم اقدام وکړ .

جنرال تهلوال :

(کرایل دريوته اشاره کوي او هغه هم دوی ته ورنژدي کيږي او بيا وایر تېس

تم وايي)

هو ! دا کار کرایل دريو کړی دی .

جنرال را برتس

(اشاره کرایل دريوته)

اها ته پوره مطمئن يې چې دغه خلک به صادقانه خدمت وکړي ؟

کرایل وريو

کاملاً ! محترم جنرال به کلی توکه مطمئن يم حتی ضمانت يې کوو !

جنرال را برتس

(له جنرال تهلوال او کرایل دريو هغه را بيايي او د جنرال کاب

مخ ته درېږي)

غرنکه جنرال کاب !

دغه نظامي عملیات دې منظور دي ؟

د کار نه چې هغه غولېږد مطمئن يې ؟

جنرال کاب

محترم جنرال !

زه دغه عملیات تا نودوم ځوبه پوه قسمت کې چې د پښتنوسيا پانوسره اړه

لري هېڅکله مطمئن کېدای نشم . لطفأ به ما په دغه قسمت کې معذوروکښي چې

ترڅو شېبې يې بدبيني زما ته ده او علت يې همدا دی چې دا قوم زه خورا به

په ژمن زموږ او د دوی دوستي او پور بل اعتماد يو خوشي خیال دی !

جنرال را برتس

به هر څه چې وي اوس ځوبه دغه عملیات پیل کوو .

(وایر تېس راځي او د عسکرو په مخ کې درېږي او په کپټنه ټيټ او ازدا سي

وېنا کوي) - بهاد وانوسر بازانو !

ان شهید موږ د جهان واکمني خپلې هلیا حضرتې ملکې ته ولوی امتحان

ورکو زموږ د پښتن په لاندې دره کې پروت دی او زموږ لاره يې بند کړې ده .

موږ به پر هندو شب خون کوو هغوی موږ ځای کړي دي او تاسې به په ډېره
بهادري او مهارت پر هندوې حمله کوئ.

زما امر دادی چې له یواځې به ددوی لږه یو هم ژوندی نه پرېږدې بلکې
په یوه مارش به لاندې کلاو ته ځانونه رسولی او هاته به حتی یوه چرکه هم ژوندی
نه پرېږدې ۷ کورونو ته به یې اورور اچوی ۷ حتی ددوی واړه او پټې به هم کلاوو
کې ټنډې وي او کلاو ته به اورور اچوی ۷ خو ایا چا ته داسې جرئت به نشی چې
دلوی پر ټاټیبا په مخ کې څنډه شی.

زما او امر قوما داندانو تاسې ته رسولی دی او ما ته به هغه به درسمه یی
ډېر کران وي چې ډېر دښمنان ووژنی او ډېر کورونه وسوځی.

ځی ۷ اوس روان شی! خوزما دقومانده یې په ځواب کې تاسې اوس په دښته
جمعی اواز دقبول ځواب به را کوی ۷ ځکه کېدای شی چې دښمن خبر شی.

ستاسې ډېره او په وظیفه داده چې په نظم او کلا مله ځای مو شی تر هغه
ځان ورسوی.

(را برتن امرور کوي) مخ به وړاندې خاموشه بانظمه مارش!

(هسکر روا نهزي او مخ به وړاندې کوي)

دوهمه صحنه

(فضا تیاره ده خو خاموشه لیتونه کله کله دسپاهانو سروته ښکاره کوي.)

ډېر لږ یې څخه کله کله دسپود ځای اواز دباد په څېر کې را رسېږي.)

(جنرال تېلووال، دجنرال واکر تس راسته اړخ ته او جنرال کاب دراکر تس

چپه اړخ ته په هسکر پسې روان دي.)

(د اړتیا اړخ د لښکر په پای کې یو هسکر دجنرالانو په مخ کې وړي.)

خاموشی او چوپټیا ده. یواځې دسپاهانو دپټو اواز هم ډېر کرار اورېدل کېږي.

جنرال را برتنی:

جنرال تېلووال! (په ډېر کرار اواز)

که دغه ما څه نه مځي لږې شی نو پټن دی چې ایا به تر ځای ځیلو پوړي

ژموږ مخ ته ځوکه ټکه نشی.

جنرال قهپه لوال !

هو محترم جنرال !

کرنیل درو در به تر توباب لوالی دي .

(عسکر خاموشه روان دي - چوپه چو پیتا ده)

(کرنیل درو دوی ته راخی ور ته وایی :)

کرنیل درو :

دېمن کاملاً غافل او داستراحت به حال کې دی !

جنرال را برآس :

خومره فاصله به ددېمن کمپ ته ټا ته وي ؟

کرنیل درو :

دوه زره کامه لهرې نه يو خوموړ مستقیم نه پرورخو او د تنگی دېچې خواخه

پرور کښته کېدو پښای درنگ کړی له زموږ اړچې د دېمن پر سینه چلې شی .

(عسکر به خاموشی روان دي او دېشتو عسکر به پنځم صف کې روان دي)

میر باز :

(حضرت شاه اړخ ته روان دی ، وروپې به غنگل وهی او کرار ور ته وایی)

میر باز :

راور سید وڅه کوی ؟

حضرت شاه :

صبر وکړه او س لاوختی دی .

میر باز :

ښه ته یو هیږي .

(عسکر روان دي او خاموشی ده)

(خود قهپې وروسته)

ناغا به د حضرت شاه توپک د زه وکړه او به دې ټپې د میر باز د توپک

د زه شوه هرې خوا ته شور جوړ شو لېکېر به یې نظامی سره توت شو .

جنرال را برآس :

(به قهرا و غضب)

داخه وشوه ! ؟

ولې ۱۱؟

کرايل دريو!

دا غدار غولک وه!

جنرال تهيلوال:

ورانه شوه هلې زړه لېږته د جېم لوماندور کې.

(هرې خواته زړه او نارې پورته شوي)

جنرال را برتس:

بردمېن يرغل وکړی! (په ډېر اوږد اوږد)

(هرې خواته زړه او نارې دزي پرله پسې ډېرې کوي)

جنرال کاب:

سور بالمر! اورغ پر ملکه اړوت دی ورنه کې!

ميجر پالمر:

افسوس! داد پښتو د پلټنې غداري ده (اورغ د ملکې پورته کوي)

جنرال را برتس:

کرايل دريو!

غدار وایس چې ونه تېستی!

جنرال کاب:

د پښتو پلټن تر نظارت لاندې وایس دا کار د پښتو د زړو ده سې

وېلي دي چې پردغه قوم هيڅ اعتماد په کار نه دی.

(حضرت شاه سهرېز او پښتې سهايان د اورو عسکر و نه خوا د ډېر چو په

شول کې را کيږ شوه او د حضرت شاه او سهرېز مېنې ورو تېرې)

(هرې خواته زړه او سورما شور جوړ دی)

جنرال را برتس:

جنرال تهيلوال!

لېږته ددې ډېر کمپ د چټک ما وښ لوماندور کې.

جنرال تهيلوال:

لېږته ډېر منظم ډول تېر شوی دی دادی لوماندور کې.

مخ دد ځمن دکمپ پر خوا ما وش . پر چې پر تو پک سهرې کړی .

(هرې خوا ته زوړ او ناړې خورې دي)

کرنیل وړیو ،

دد ځمن لیکر خبر هو دادی را ورسېدل .

میجر پالمر :

تن په تن جنگ پېل شو .

(هرې خوا ته زوړ ، ناړې د اړچو د لښکر دم وځ)

لوی غا لمانډال

مخلو زمه پرده

پدسونانوڼه

جنرال را اړتس

جنرال تهیلوال

جنرال کاب

کرنیل ډریو

میجر پالمر

حضرت شاه

سور باز

رضاشاه (هند و ستالی امر)

لونس کسه پیتا نه سوا وان

دیکوریشن

د عسکري ژرار کاه د قوماندانی غلور کونجه لویه خیمه - د ځمکې د سرخواته

هواو د سوز پروت دي چې شاهه یی چوکۍ پر تی دي . دمیز شاه ته پر منځنۍ برخه

جنرال را اړتس ناست دی چې راسته لاس ته یی جنرال تهیلوال چوپه لاس ته یی

جنرال کاب ناست دی د جنرال تهیلوال اړخ ته کرنیل ډریو او د جنرال کاب

اړخ میجر پالمر ناست دی .

دمیز دیو سر په مقابل کی یوه پنجره کی حضرت شاه او د میز بل سر ته یوه

پنجره کی سرباز ولاړ دی .

لویس کسه عسکر چی لاسوله بی ترلی دی په دوو صلو کی په ملکه ناست دي
جنرال رابرتس دچو کې پر سر دځمې په دېوال پوري دملکی وکتور ها چو کا ت
هوې هکس لږ اړي .

جنرال رابرتس هاته بی پاورولار دی او پر موز د رابرتس مخ بهووه دوسمه
او کاغذ ونه پراته دي او دبر هتا نیا کوچنی بیرغ نصب دي .

دځمې په دانه کې شاو خوا ته دولس کسه اړهتا نوي عسکر چې اړچې بی پر
توپکسانو سوري کړي دي دتبارسی په حال کی ولار دی .

هیکیمیا ژ

جنرال رابرتس ، جنرال تهیلوال ، جنرال کاب دجنرال لی لباس اغوستی کړایلی
د رپو او میچر ها لمر دصاحب منځمې کالی اغوستی دي حضرت شاه د عسکری کالی
اغوستی دي خو کړیوال بی مخوري اولاسونه بی ترلی دي . مور باز هم عسکري
کالی اغوستی اولاسونه بی ترلی دي .
رضاشاه هندی افسر دصاحب منځمې لباس اړي او عسکر و هم عسکري لباس
اغوستی دي .

لوهری صحنه

عمومي وضع

دمعا کسې جریاں جاوي دي

جنرال رابرتس

(په غضب او ډیر قهر)

اي بد بخته غداره ! (اشاره حضرت شاه ته)

دادی غه وکړه ؟ ولی دډزه وکړه ؟ !

حضرت شاه

ما په اراده ډزه نه ده کړې !

جنرال رابرتس

نو غرنکه توبهك بك وکړه ؟

حضرت شاه

زه متوجه نهوم توبهك من ډك واو په ناخبرمې کونته پرمه شه اړا پرده شوه

کرنیل ډریو

غداره ! تر کومه وخته چې توبک کولنگ پورته شي ماته له و هل کپري
کولنگ دي څرگنده پورته کړ ؟

حضرت شاه :

زه غدار له يم ماته دغدار خطاب مه کوي !
ماد توبک کولنگ ددي له باز پورته کړی و چې دهرغل په وخت کې مې
توبک ډزې ته تيار وي .

کرنیل ډریو :

(اشاره مير با زده)

مير بازه ! ولاري چې ته حضرت شاه ته ور نودی شوي غه خبري دي دي
ورسره کولی ؟

مير باز :

زه په ټوله لار کې دحضرت شاه المخ ته تلم او خبري مې ځکه کړار ورسره
کولی چې دخاموشي امر صادر شوي و . مام معمولی خبري لده سره کولی .

کرنیل ډریو :

مير بازه ! کله چې حضرت شاه ډزه وکړه تاوولی په دغه پسي پوست ډزه وکړه

مير باز :

په دغه وخت کې زه دحضرت شاه غصه ليري وم او کله چې مې ډزه واوړېده خيال
مې وکړ چې ددېمن له خوا ډزه وسوه او جوابی ډزه مې وکړه .

ميجر پالمر :

تر حرکت دغه چې تاسې ووېشت کسه (اشاره عسکرو اوسر باز او حضرت شاه
ته) په خپله کې پوځي و است ستاسې ځينې خبري دکړم عسکرو او رېدلي دي وو-
اواست تاسې هلته غه مصلحت کاوه ؟

سپايان :

موه ټولو دملکی دسلامتی ترانه ويله .

جنرال کاب :

(جنرال را برتس خواته مخ وړ او وي او په نسبتاً آرامه لهجه وايي وگوره

دوسره چالاکه دی. ما پخوا ویلی ووچی پر دغو خلکو هېڅ اعتماد په کار نه دی
دا ټوله خدایان دی.)

حضرت شاه :

موږ خدایان نه وو. موږ وطنپرستان وو، دا دی چې زه موږ ښه شی نو اعتراف
به درته وکړم چې زه یو پښتون سر را زهم، ماستاسی به اردوکی په صداقت خدمت
نه دی کړی او تاسی هم شکله دافکره کوی چې یو پښتون به تاسی ته صا دق هی
پښتون خپل وطن ته صا دق دی.
زه باید وواهم چې ما په کامل وقوف او خبرتیا پزی وکړی چې په لاندی درو
کی خپل پښتانه وروڼه ایدار کړم.

کرنیل دریو

(په اهر د حضرت شاه له خولې خبره اخلی او وایی)

چوپ شه احمقه خولې دی بنده کړه !

جنرال کاب

(اشاره کرنیل دریو ته)

کرنیل دریو ! مجرم ته اجازه ورکړه چې خپل اعتراف په مکمل ډول وکړی .

حضرت شاه :

ای احمقانو !

ما اوریدلی وه چې انگریز هوښیار دی ، خو تاسو ډېر بی عقل باست ، آها
تاسو هرلکه دا خیال کوی چې یو پښتون به خپل وطن هروی او ستاسی سره
به ملگری کوی او دکام پېغور به اخلی .

زما داسر (حضرت شاه خپل سر ته اشاره کوی) زما سر نه دی دا د وطن سر
دی دا زما دخلکو اوزما دا ولس سر دی ، دا سر به ددغې خاوري (اشاره تر خپلو
پهولاندې ښکې ته) قربانی کوی !

تاسی هرلکه دا خیال کاوه چې تاسی به زما پر وروڼو شېبځون کوی او زه
به درته کورم ما به اراده دا کړه وکړ او وار مې صاف لاسو کښه د ټوپک زوره
مردنه به مې ستاسی په مردانو همکرونو کې درېځ کړی وای .

جنرال کاب :

(اشاره کړنلې درېو ته)

کالی دوا اوس دنورو سپاهانو په باب اعتراض کوئې واخله .

کرنیل درېو :

(اشاره حضرت شاه ته)

خداده ! دغه سپاهان هم ستاسره په دغه غېږه او عمل کې ملګري وو ؟

حضرت شاه :

زه خدار نه یم ، وطنپرست یم . باید ورته ووايم چې اي احمد ازه به دوی

خبر نه یم او زما ته ځوابي به تاسې اعتراض وایه ځيستل هی .

جنرال تېپلوال :

(اشاره کړنلې درېو ته)

نې وایې نور شاهان راوغواړه .

کرنیل درېو :

دکړمې نفر دي دشا هدی له پاره حاضر شی .

(په دغه وخت کې دوه کسه سپاهان له دېاندي غږه ځمې ته داخلېږي په

عسکري رسم احترام کوي او دپېر مخ ته درېږي) .

کرنیل درېو :

(اشاره دوو نفرو عسکرو ته)

تاسې بېګا هېڅ به څومه کې چې دغه سپاهان هلته وه غه اورېدلی دي ؟

یو نفر عسکر :

ما حېان !

ما دومره واورېدل چې د ځمې غږه دغه اواز زما غوږ ته راغی :

(دا دملګي تراله زما پر ژبه داسې لګېږي لکه دلام نېش)

نور نو ماڅوښتل چې غوږ ورته ولېسم چې د ځمې غږه یو نفر راووت اوزه

هم له دغه لخواه ولاړم .

بل افرعسکر .

ما واورېدل چې دوي ويل لږ لگمان زموږ دښمنان دي او هېڅ مو دوستان
نهداي نشي .

کر نيل ډريو :

(اشاره سپاهانو ، حضرت شاه او مير باز ته)

ددې شاهدانو دڅېرو په باب څه وایست ؟

سپا یان او میر باز :

(په یوه اواز)

درواغ وایی . مطلق درواغ .

جنرال تهیلوال :

ستاسو دځداری په وجه موږ ته دشب خون ډېر ډېر قیمته تمام شو لږ

مو ووزل شوه او نور مو هم تکلف زیات شو . ستاسي سره باید څه وکړو ؟

جنرال رابرگس :

دا بد پخته ځداران په دې نه ارزی چې ډېرې څېرې پر وشی اوس یی وایسې

او موږ به دلته ځپله لوبه صادر کړو .

(حضرت شاه ، میر باز او سپاهان ، عسکرو د اړخو په شمول کې له ځمکې څخه

ایستل کېږي .) (نور بیا)

«فرهاد ظریفی»

په فیوډاله اروپا کې د هیومانیزم

منځ ته را تلو ته یوه کتنه

مخکې تر دې چې په اروپا کې د هیومانیزم په منځ ته را تلو باندې وپاڅول شي. لوبده به نه وي چې د هنري ټولنې اقتصادي - اجتماعي شرایط چې هیومانیزم په کې انکشاف وکړ، په لید ډول وپېل شي. کړالو لوستونکو ته به معلومه وي چې هیومانیزم په لیوډالی ټولنه کې منځ ته راغی، خو دا د دې معنی نه لري چې د لومړي ځل له پاره هیومانیزم په لیوډالی ټولنه کې منځ ته راغلی وي، بلکې د لیوډالی ټولنې د جوړېدو د پخه وړاندې د «روم په مرمی لروالکي ټولنې» کې هم هومانیسم د پېښېدونکي د آثارو د شمېر لویه پاره منځ ته راغلی و، چې د Studia Humanita په نامه یادېده او رومیا لوستېده. د لود له چې د دغه کار په پورې کې دوی کولای شي د انسان معنوي قدرت ته وده ورکړي او هغه ته په انساني او مدني شکل تیارو ورکړي» (۱) نو ځکه د پخوانیو لیکوالانو په لیکنو کې هغه هیومانیزم ته چې په لیوډالی

ټولنه کې منځ ته راغلی د لوی هیومانېسم لومړی وړ کړ شوی دی چې زما د
لیکنې مقصد د همدې هیومانېسم څخه دی .

وړاندې مو وویل چې لوی هیومانېسم د لېوډالی ټولنې محصول دی ، او اوس
دا ضرور کښم چې په ځمکه په لېوډالی ټولنه او د دغې ټولنې په اقتصادي اجتماعي
جوړښت په لنډ ډول رڼا واچوم .

لېوډالی ټولنې چې اقتصادي - اجتماعي مضمون یې لېوډالی روابط دی د مړینې
لرونکې ټولنې د ر لکېدو څخه سر وړا پورته کړ ، د دغې دورې چې تار پیاوړه کانه
د واک و کړ د لوړېدو ووم د سقوط چې له کال ۷۶۰ میلادي سره سمون لري
شروع کېږي ، نوموړې امپراتورۍ د دغو وحشۍ او مړنو په ذریعې ساتو و کړ .
چې اریان بلل کېدل او د کوتانو ، اراکانو او ژرمنۍ قومونه یې په غوږ
کې لېول .

څه وخت چې دویم امپراتوري د داخلی تضادونو ، بهرانو ، او کړۍ
کېچو په لامله د ضعیف او ناتوانۍ په خوا روانه وه ، د دغو وحشۍ قومونو تېریدو
چې د نوموړې امپراتورۍ په پولو کې پراته وو ، شدت وموند د غلو ورسې میلادي
پېړۍ په پای کې دویم امپراتوري ته شول کولای د دغو وحشۍ قومونو
تېریدو ته مناسب ځواب ورکړي ، له بله پلوه دویم هغه مړتیا چې په اې
رحمانه ډول استثمارېدل ، د دغو وحشۍ قومونو په دویم په سقوط کې مرسته
کوله او دروم هار د ووازي په اې د دغو وحشۍ قومونو پر سیمې ، په بل
ډول د مړتیا نواقلانې جنبشونو په دوحشۍ ټوله حملو سره یووالی پیدا کولو
ترڅو چې په کال ۷۶۰ میلادي کې چې د کوچنی روملوس د امپراتورۍ
سره سمون خوري لوړېدو ووم ساتو و کړ او د وحشۍ قومونو تسلط پرې ټینګ
هو ، دغو وحشۍ قومونو د ووم د لویو زموڼد اراکو ځمکې په خپله کتنه ضبط
او په خپل منځ کې یې سره وویشلې ، خود څه وېش په مساوي ډول عملی نشو
د اېمپېراتور دې ځمکې ترلاسه کړې په داسې حال کې چې عادی خلکو
او عسکرونه دېره لږه ځمکه ورکړل شوه ، په دې ترتیب په روم کې د لومړي
حل له پاره د لېوډالی نظام نښې لښانې را څرګندې شوې .

دغه وحشیان چې په روم باندې د تسلط په وخت کې، د قریباً په اهترا کې دول
ژوند کاوه، طبیعاً دروسیا او په نسبت د ټولنیز ژوند په وروسته پانی پر او کې وو،
دوی د خط او کتابت سره آشنا نه لرله، همدار لکه د تمدن له نورو مطالعو
خه بکانه وو، ددوی ماسومان او غوښتان د جنگ له پاره، روزل کېدل، د کونجېلې
په قانون کې د سواد زده کړه، دواړو ماسومانو له پاره منع وه، ددغه قبیلې درویش
لور چې اما لسوټا نومېده غوښتل چې د هغې زوی الایکک چې د خپل لیکه د
تاج او تخت وارث و، سواد زده کړي خو هغه وخت چې سوهن پورې اوډر بارهان له
دغې خبرې څخه باخبر شول، پاچا ته ورغال، اوله هغه څخه یې وغوښتل چې له دغه کار
څخه منع یوی وکړي او ورته وی وېل، دا به د نورو کوچنیانو د پاره به سر مشق به
وي، او هغه وخت چې په خپله پاچا له قانون څخه غاړه وغړی وي له نورو څخه به
عه امېد ولرو، د کونجېلې ددې له پاره چې یو زړور جنگیالی شی، نو د سواد
زده کړې ته کومه ضرورت نه لري، له بله پلوه، که د کونجېلې پوځ د استاد
له لارګۍ څخه وهرېدو نو هېڅ وخت به ونکړای شی د دېمن لارې توري ته مقاومت
وکړي» (۱) په دې ترتیب په اروپا کې علم، صنعت، ادبیات او نور ددغو وحشی
اومونود تسلط سره سم د انحطاط په خواروان شول، د خلکو له پاره د کتاب وېل او
د سواد زده کړه منع شوه، یواري راهبانو او روحانیونو د کتاب وېلو او د سواد زده
کړې اجازه لرله، خو دغو راهبانو او روحانیونو نه یوازې د سواد پر مخکښک او
د علم د پراختیا سره علاقه نه لرله بلکې په دغه لار کې یې خنډه وله هم را منځ ته
کول لکه دروم باب چې یو تن اسلاف ته لیکلی وو «اور دلی یې دي چې تا سو
د ژبې د قواعد و، تدوین کوی، حال دا چې هغه وخت چې زه دا کلمه
په خوله را وړم د شرم احساس کوم د هر ژر، راته و لیکه چې د دی یوچ

(۱) وګړوی الحان چکونه غول شه، دریم توکک الحان د نهای خود واګسترس
میدهد، دالین مکال لیکنه، د محمد تقی بهرامی حران ژباړه، ۱۳۵۲ س
کال چاپ.

د لویې علم له حسیل څخه دې لاس اخیستی دی ترڅو د خدای دربار کې شکر وکاږم» (۱).

په دې ترتیب د جهل او ما پوهې تیارو، ورځ په ورځ د منځنیو پېړیو په اتمه نالوم سلطیده، دوو ټواوو، یعنی روسن کابلک کليسا په معنوي لحاظ اولاره دانواو لویو دالانو په مادي لحاظ پردوی باندې خپله سلطه ټینګه کړې وه. کلیسا اردې تعقل او معلومات تطهیر او، د مثال په ډول سنت اګوستین چې یو تن د کلیسا له اصحابو څخه ګڼل کېږي، داسې عقیده څرګندوله چې باید ايمان په انراک باندې ملامتوي او هغه څه چې کلیسا یې وایي یې له دې چې په هغه باندې فکر وشي د منلو وړ او حقایق دي، د ایمان راوړنوله پاره عقل نه مجال نشته او په دغه برخه کې باید له عقل او احساس څخه استفاده ونشي، لومړی باید ایمان راوړل شي او روسته د ایمان په ذریعه پوهه ترلاسه شي. چې دا ګوستن دغه عقیده په ژوره توګه په کلیسا کې نفوذ کړ او د پروروخانانو په دلو مو مړي د عقیده تېلپورولو.

د نوموړي له دغه طرز تفکر څخه دا جوتیږي چې کلیسا په ډېر متعصبانه ډول د خلکو انکار تر سلطه لاندې راوستلی وو، چې ددغې سلطې له امله د سر بیوب دورې علوم، فلسفه او حکمت د انحطاط په خوا روان، او دغه دورې آثارو مطرو و ګڼل کېدل. کلیسا په ډېر تعصب سره د هغو آثارو وکتا پوښتیا له چې د مریټوب (شرک) په دور، کې لیکل شوي وو. کفر او جادو ګڼل او سلطان له یې په غوڅه او ګډه منع کړې وه. له دې امله وایو چې د منځنیو پېړیو (لویو دالو دورې) انسان د مسیح مذهب په مجال کې لغبتی و، او هر پېښه که څه هم ډېره ساده به وه، د ډېرې مېلې ساوړای طبعي قوې د حصول به یې ګڼلو، ددوی په نظر انسان د یوه چټکي په شمېر یې ارادې موجود و چې له خپله لمانه یې کوم اراده نه لرله، او دوه ټول کړه ډېره او سر نوشت له پخوا څخه ټاکل شوي وو، د لویو دالانو او کلیسا د زیږېدنا کک له امله نو دوی په یې ساري ډول په فکر کې ژوند کاوه خو کلیسا به

د خپلو ګڼو دسا تلو له پاره تبلیغ کاوه چې دغه جهان لیکک پخښی او خوشالی د
 دغه چالصبو ګرځي چې په دغه جهان کې یې ډېر زېږونه ګاللی وي، حال دا چې
 په خپله کلیسا او روحانیون د ډېر وختو او سرغا او غېږنې او په دنیا یې لږ
 کې غږ وړ، خو دودونه به یې د صبر او استقامت تبلیغ کاوه، او ددوی دمخه ورو
 په لار کې به یې خنډونه رامنځ ته کول، په لنډ ډول په دغه دوره کې انسان خپل
 ماهیت له لاسه ورکړی او، روحانیونو او فیودالانو ددوی انساني کرامت سلب
 کړی او فکري آزادي یې له منځه وړي وه، له همدې امله نن ورځ موږ ځین
 فیودالی دور ډېره پوره تمنا ده او دوحشت شخړه که دوره بولي، خصوصاً د فیودالی دورې
 اومړۍ مرحله چې د لوېدیځ روم له سقوط څخه شروع کېږي او تر صلیبی جنگونو
 پورې رسوي واقعاً ډېره تمنا ده او دوحشت شخړه ده که دوره وه، په دغه دوره کې
 دروسن کا ټول لیکک کلیسا په خپل ټول قدرت سره د یوې اېله یا اوږه کې اوی په
 غیره خلکو باندې سلطه ټوټکه کړې وه، خوددغه نظام (فیودالی) دوهمه مرحله
 چې د صلیبی جنگونو څخه شروع کېږي او تر جغرافیا یې لو یو کشفیا تو پورې
 رسېږي د ختیځ فرهنگ د تاسیس او نورو عواملو له کبله چې وروسته به په مفصل
 ډول پرې خبرې وشي د علم رڼا په لوېدیځ کې خپرېږي، په دغه مرحله کې څارونه
 د لاس صنایعو او تجارتی را کېږي ورکې د مرګونو په غیر منځ ته راځي او انکشاف
 موسی ډېارونو منځ ته را تلل چې فیودالی ضد خصلت یې درلود، د هېومانسم د منځ
 را تلو د پاره زمینه برابروي نو ځکه دغه ، د لازمه ګڼل کېږي چې د څارونو په
 منځ ته راتلو باندې په لنډ ډول رڼا واچول شي .

لکه چې پوهېږو په فیودالی نظام کې ځمکه چې د ټولې دنده وسیله ده د فیودالانو
 په لاس کې وه، او سرب ددغه ځمکې په کړاو او زېرمو مجبور وه، او ددغه کار په
 څنګه کې به یې د فیودال از باب نور ضرورت وپېژان لکه پوتونه، د جاموله پاره
 تو کر او نور برابرونه چې په دغه حال کې سرب د لاس مصنوعاتو په جوړولو کې
 هم مهارت پیدا کړ، او په وازې د خپل از باب ضرورت وپېژان به یې جوړول بلکې
 وی کولای ډول د خپل او باب دارتیا په نسبت لږ څه زهاده کالی تولید کړي او

دغه کالۍ به نې پلورونږي کليو او په کړموخاپونو کې به چې او ولېزارو جوړېدو و پلوري .

د لويو مال ارباب زيات زېږېدا که او فشار د دې باعث شو چې سرفاډ د لويو مال له کلا او کلي څخه په تېټېداو پېل وکړي دغه سرفاډ چې صنعت کاران هم وو ، د کليسا گالو ، کارواني لارو ، او کاروانسرايونو په څنگ کې په کفنا ستل او د لاس مصنوعاتو په جوړولو پېل وکړ . ځينو نو د سرفاډو په دځپل ارباب څخه دغو پيسو په مقابل کې چې د ځپلو مصنوعاتو د خرڅولو له امله به په لاس ته راوړي وې ځپله آزادي اخيسته او په همدې شويو ځاپونو کې د نورو موغلاو سره پوځي کيدل . او په دې ترتيب د چارو د منځ ته راتلو هسته د کارواني لارو د تقاطع ، کاروانسرايونو او د کليسا گانو په هاوخوا کې منځ ته راغله او په ودې پې شروع وکړه . په دغو پياوړو کې به د کالو دراکړې ورکړې په څنگ کې خلک د مختلفو فرهنگونو سره هم آشنا کيدل ، خصوصاً د ختيځ کاروانو له چې د ايمې کالو په څنگ کې به په داسلامي امپراتوري پرمخ تللی فرهنگ هم هنري ته ورپېژندلو .

د اسلامي امپراتوري فرهنگ د هند ، چين ، افغانستان ، مصر او نورو هېوادو د فرهنگونو د امتزاج محصول و ، چې په خپل عصر کې د نورو پرمخ تلو او روڼانو فرهنگو له جملې څخه و ، په دغه امپراتوري کې نجوم ، معماري کيما کړي او د علم نورو ساحو په پرمختگ کړي و ، پوهان په آزادانه ډول په دغه لويه امپراتوري کې په څېړنه او تحقيق بوخت وو ، د پوهانو او روم له فلسفې او عارمو سره آشنا او هغه کتابونه چې په دغو لارځوانو هېوادو کې ليکل شوي وو ، په عربي ژبه ترجمه کيدل ، المجلسي د بطليموس د ورش جلد ، کتاب چې د ځمکې او ستورو په باره کې پې ليکلی و ، په عربي ژبه ترجمه کړ ، ابن هشام د يوناني هندسې او هندي جوړسره آشنا پې پيدا کړه ، دغه لويه امپراتوري پوهانو او ساينس پوهانو ، ارسطو او د پوهانو او روم نور عالمان وپېژندل ، او د هنري آثار پې ترڅو پې لاندي راوړل او هم په ځپله داسلامي نړۍ څخه وزيات

شیر لویو پوهانو لکه ابن رشد، ابن سینا، البیرونی او نو و سراجت کړ. او په دغه لړۍ کې مدرسي، کتابخانه او رصدخانه د غورونکو او هالمانو له پاره پرانستل شوي وې په دې وخت کې د اسلام خلافت وېلي وو. «... هغه رنگ د شهیدانو وېلي مقدس دی په کوم چې پوهالم خپل فکر د کاغذ په مخ راوړي» (۱) په دې ترتیب وینو چې په هغه وخت کې چې په لویدیځ کې د علم او فرهنګ لمر ددویږو په حال کې و، په ختیځ کې د علم رڼا هرې خوا ته خپره وه، او دغو کاروانو- نو سره یوځای چې دور پنځو او ادوېي له لارو به یې د ختیځ محصولات لویدیځ ته ولږل دارڼا به یې هم لویدیځ ته له پامه سره وړله او په اوومنځ ته راغللاروپایی څارونو کې به یې اغېزه په ښه ډول احساسېدله، په دغو اروپایی څارونو کې د اقتصادي تحولاتو او فرهنګونو د امتزاج له کبله د څاروي فرهنګ رښه سرعت وموند. چې دغه څاروي فرهنګ طبیعاً لیوډالۍ ضد فعالیت درلود، په څارونو کې د لومړي ځل له پاره د کلمې د مخالفتو او سره سره غیر مذهبي مدرسي منځ ته راغلې چې مخ په زیاتېدو وې دادیانو په ساحه کې هم د څاروي فرهنګ تاثیر ښکاره شو او موړی تاثیر د (کیدر) په داستان کې په ښه توګه لیدل شو. په دغه داستان کې لیوډالان او روحانیون تمسخر شوي دي په دغه داستان کې چې دوګدرد د هلاکامله په اعدام محکومېږي او غرلګه چې ژمنه کوي چې په صلیبي جنگونو کې شرکت وکړي له اعدام څخه معافېږي « (۲) غرلګه چې دغو څارونو په چټکتیا سره انکشاف کاوه د یو لسمې څخه تر دولسمې میلادي پېړۍ پورې د هر داسې څارونو منځ ته راغلل چې د لیوډالانو له سلاطین څخه آزاد وو، او خلک په کې په آزادانه ډول په صنعت او سوداګرۍ بوخت وو چې ددغو څارونو له پاره یې د انکشاف او ودې زمینه برابره وه او په

(۱) انسان چگونه غول شد، درهم توك، انسان دنيای خود را كچه ترش ميدهد
د اولین سكال ليكنه، د محمد تقی بهرامی حران ژباړه، ۶۶ مخ د چاپ كال ۱۳۵۰
(۲) مقدمه لي بروسو تفكر دو ارون وسطی، د محمد رضا اشاهي ليكنه، ۸۷ مخ

خوارسمة میلادي پېړۍ کې د ژن ، وېر ، ماری ، آره او نورو چارو لوړو
انکشاف وکړ ، په دغه وخت کې ولېز د ایستالیا د پېرولو پوچارولو له جملې
څخه کښل کیده د دغه چار په زړه ځایه کې ۱۶۰۰ تنو او د پېر پوچارولو
په کار خانو کې چې جنگي او تجارتي پېړۍ یې جوړولې ۳۶۰۰ تنو کارکولو ،
چې د دغه چار سوداګرو د مسجېا نو او مسلمانانو تر منځ په سوداګرۍ بوخت وو .
بترارک د ایستالیا مشهور هیومانست د هغو پېر پو په بار ، کې چې د وېر چار په
بندرونو کې یې انګړونه اچولې وو ، داسې لیکلې دي « په دغه ځای کې داسې
پېړۍ لیدل کېږي چې زما دمانې په شان لویې دي ، او د هغوی باندې د پېرولو زما
دمانې ترې جوړم لوردي ، د پېړۍ هغو غړو ته ورته دي چې د ابو برسېخ د هماغه
په حال کې وي ... د پېړۍ د دنیا له سیندونو څخه تور پېړۍ اوله زړه وخطرو نو
سره مخامخ کېږي ، د پېړۍ انګلستان ته شراب ، روسی ته عسل ، زعفران ، او
خوږي ، مورې ارمېستان ، ایران او عربستان ته کتان ، مصر او یونان ته لرګی
له ځانه سره وړي او د دغو هیوادو څخه نور کالې راوړي چې له دې ځای څخه
د جهان لورو ته د پېر په ترتیب وېنو چې د هارو او انکشاف ،
د ختیځ له تمدن سره آشنايي د ا هغه عوامل دي چې زمونږ د هیومانېسم منځ ته را تلو ته
مساعده کړې ، نو لکه دغه نهضت او پېړۍ آثار په په هغو هیوادو کې را څرګند شول چې د
نورو هیوادو په نسبت د پېر د ختیځ سره په تماس کې وو ، د لکه لکه مغربي موچې اشاره ورته
و کړې ، په دغه وخت کې چې د لویې ختیځ تمدن د انحطاط په خوا روان و ، د اسلامي جهان
پوها نو ، د هغې مېنې له کبله چې د علم سره یې اوله په دغه لار کې یې لوی
ګامونه اخیستې وو چې اروپایان د صلیبي جنگونو او تجارتي ترڅ کې د ختیځ
د دغه پرمخ تللي تمدن او فرهنگ سره آشنا شول او د هغو آثارو په ژباړنه او
خپرونه یې پیل وکړ کوم چې د اسلامي امپراتورۍ څخه د دوی لاس ته ورغلي وو

(۱) تاریخ تمدن ، دویمه وړاند لیکنه ، د ریاضین برخه ۱ ، ټولنه پېښور آذري

ترجمه ، د ایران د آلت سها مې شرکت چاپ ۶۲ مخ ۱۳۰ ش کال .

د دغو آثارو لومړي مترجمین یهودیان وو، او یهودیان دغه زيات تحاس له امله چې داسلامي جهان سره يې اړيک په عربي ژبه پوهيدل.

یهودي شمېرل (۱۱۵۰ - ۱۲۳۲ م) د ابن ميمون کتاب د «د هندمای سرگشتگان» په نامه په عبراني ژبه ترجمه کړ او په یهودي جهان کې د ژور تحول سبب وگرځېد، دده زوی موسى بن طیبون د اقلیدس، اصول هندسی کتاب، د ابوعلی سینا د قانون په نامه کتاب، د زکریای رازی د تریاق په نامه کتاب، د ابن ميمون د مشهور کتابونه، د ابن رشد د تفسیرونه او د ارسطاطاليس حکمت له عربي څخه ترجمه کړل یعقوب الا تولى چې په کال ۱۱۹۰ میلادي کې زیږېدلی و. د دویم اریزیک په غوڅتنه لامل ته ولاړ او دا بن رشد تفسیر یې له عربي څخه په عبراني ژبه ترجمه کړل چې د دغو آثارو څخه تقریباً ټول یې پورته په لاتین ژبه ترجمه شول په دولسمه پېړۍ کې کنستانتین د زکریای رازی کتاب د التجارب په نامه ددوه نور کتابونه د جالیوس اثرالسترېح او د هرات اثرالفصول چې دا یوه هندین له خوا په عربي اړول شوی وو، په لاتین ژبه ترجمه کړل. او د مقدمه یې برسير تفکر در قررون وسطی کتاب د لیکونکي په قبول هسوا نوي يا اشبلي و-و حنا دا ابوعلی سینا، غزالی، فارابی او خوازمی تقریباً یوه کتا بډله، کتا بونه ترجمه کړل، الکلیسی ادلارد Adelard په کال ۱۱۲۰ میلادي کې د اقلیدس هندسه، د عربي ترجمې له مخې په لاتین ژبه ترجمه کړه. د عربي آثارو بل لوی ژباړونکی ژرارد Gerard نومېږي، دی چې دې کریمونا و په کال ۱۱۶۵ کې د تولدوهار ته راغی او د امر او آثارو ته د حکمت، الهیاتو او ادبیاتو په برخه کې هیران شو او تصمیم یې ونیو چې له هغو جملو څخه په زړه پوري او کتوري ترجمه کړي نوموړي د خپل عمر (۹) کاله په دغه کار تور کړل او عربي ژبه یې په ټولېر اېصح ټول زده کړه، نوموړي د یوه عرب او یوه سیمې په مرسته ۷۲ جلدونه کتا بونه وژباړل او غرېب (لوه دېځ) جهان له پاره کې دستا وني وړخه متونه وکړل. د دغو ترجمه شوو آثارو له مخې اروپایان له یوازی داسلامي جهان نه آثارو سره ملکې د یونان او روم له فلسفې او حکمت سره هم آشنا شول او دغو ترجمه شوو کتا بونو اغېزه په اروپا کې لو تردي حده و چې راجرېکن لهکلی دي «فلسفه

له اهرابو څخه مولي ته راوسېدلی ده» (۱) په اوربايي پوهنتونونو کې داسلامي
نړۍ ماد، گرايو (فلسوفانو) لکه فارابي، ابن رشد، ابن سينا، ابن سيمون
اونورو نظريات خوار، هول «د ابن رشد اثر» (تفاوت - التماثل) اود لومړي
تفسير ددها ر لسمې پړۍ په لومړيو څلو کلونو کې پارس ته ورسېدل اود ماد،
گرايې افکار وانتشار ته يې په اوربا کې شدت ورکړ او ددور و آلهيو لولکري
بنسټونه يې متزلزل کړل» (۲) همدا رنگه د همدې پړۍ په سر کې په ايتاليا کې
هم ابن رشد گرايې دهر لومړۍ و، «په کال ۱۲۳۰ ميلادي کې ويلما، چې اصلا
داورنۍ وه، داسې ليکلی دي: د پوهنتونونو دهر افراد د ابن رشد په استنتاجو تو يې
له کومې څيزې ياوړ لري» (۳) په همدغه وخت کې د ابن رشد د اثارو د تاثير
لاندې سې ژوچې د کليسا له روحانيونو څخه و، ځيانه نظريه داسې وړاندې کړې ده،
جهان جاويدان دی اود طبيعت توانين لا پتور دي، چې د لومړي روحاني له دغه
نظر يې څخه د خپلې (داسلامي امپراتورۍ) فرهنگ ته د پلورېڅ کې په ډېر
ډول ځرگندېدلای شي.

ددغو آثارو د اشنا کېدو سره يوځای اروپايي روشنفکرانو د يونان او
روم کلاسيکو آثارو ته هم توجه زياته شوه او ددغو آثارو په لټولو او څېړلو
په شروع وکړه، دغو روشنفکرانو چې ځانونه هومانيستان بلل په دها ر لسمه
پړۍ کې منځ ته راغلل، دوی د پخواني يونان او روم له فرهنگ سره ډيره مينه
در له اود دغه فرهنگ د احيا کو او طرفدار وو او ددغو هيوادونو ليکو الابو او
شاعرانو ته په ډېر اهميت ځاي ول، د مثال په ډول اراسوس سره ځا پېدې احترام
کوي چې پخواني متفکرين چې گمراه او بت پرست گڼل کېږي د دسيسالو په جمله
کې راځي اودسکو لاستيکک له علما څخه به او برتر دي، اويا مثلاً د ائته (۱۲۹۵-
۱۳۲۱) ايتاليايي شاعر په خپل مشهور اثر کې چې (کومېدي الهي)
نومېږي، وېر ژېل د هرک او بت پرستي دوران لوی شاعر د السالي عقل مظهر گڼي

(۱) مقدمه يې د سر تفکر د وړون ولسی ۸۶ مخ

۱۱۱ مخ

(۲) د وټي ماخذ

۱۱۳ مخ

(۳) د وټي ماخذ

دانته په دغه اړیکې د ورځ په داسې حال کې چې د مسیحی ستونګرانو
لځای دی ، خو د شرک اوت پرستی دوران شا هراړ نه په کې لیدل کېږي
د دانته دغه لکري غرنګوالی دده دیوان او روم د فرهنگ سره د مسیحی حکمراندوی
دی او هم په دغه طرز تفکر کې له مسیحی ستونګرانو (لېوډالان او روحانیون) څخه
د کر کې اېښی لېوانې حکمرانې دي. هیومانستا نو غوښتل چې د مسیحیتو پېر یو (لېوډالی
دورې) انسان د کلیسا ته اړ و څخه د علم درنا په ځوار هنمايي کېږي ، او هغوی
د کلیسا له جزمي ، جامدو او د ګماتیکو عقایدو څخه خلاص او د آزاد اندېښي
خواته بوزي ، او فکر یې چې د کلیسا او روحانیو نو په ذریعه په دایمي توګه
ماورای طبیعت ته متوجه و ، ددې جهان بېکلا ته را وګرځوي او د کلیسا څخه
د مطاقي پېروی په لځای خپله په څېر نه او فکر کولو بوخت شي او هغه انسان چې
په دغه دوره کې یې خپل ماهیت له لاسه ورکړی و ، باید هیڅ بدل شوی وای او
د دوی (هیومانستا نو) په نظر د انسان پېر نه یوازې دیوانان او روم د آثارو د مطالعې
له لارې حاصلېدلی شي ، دالحکمه چې په دغو آثارو کې انسان پېر نه یې په پېره روره
توګه تجلی کېږي ده . ددې له امله چې دغه آثار عموماً په لاتین ژبه منځ ته
راغلي وو ، نو ځکه د هیومانسم نهضت هم د لاتین ژبې په تحصیل او دیوانی
او روسی آثارو په تقلید شروع شو ، او هیومانستا نو د یونان او روم آثار خپل سرمشق
وګرځول ، او د دغو آثارو په اړه کې شول او د کلیسا ګانو له کنجونه او نورو
ځایونو څخه چې داسفانو ، پاپا نو او روحانیونو لاسونه هغه لځای ته ورسېدلي
دغه آثار یې را پیدا او ترڅېړنې لاندې وایول شول .

پوجودسوس په یوه رنگ او کثیف کوهی کې د اونیلیان د (مېاندې سخنوري)
په نامه کتاب وموند ، او همدې پوځو د لرغوني جهان د نورو پېرو لیکوالانو
کتابونه په مختلفو ځایونو کې وموندل لکه د لوکریتوس Lactetius فرونتینوس
Frontinus والریوس فلاکوس Valerines Flaccus پلوتوس Plautas او د څو نورو
لیکونو متنونه چې د سپیرون په نوم لیکل شوي وو .

همدارنگه کولونچو سالونا دي Colucciaosalatati ديسرون اثر د (دوستا نو ته لیکونه) په نامه په ورچلي کي له خاورو څخه راوايست ، گراړدو لا لدرهاني Gheravdo ondriani په لودي Lodi کي ديسرون د معالي او بهان رسالت کشف کړل او هم د ناسيتوس انو د دهلوگ Dialogi په نامه په آلمان کي کشف شو همدا رنگه تقریباً لومړی وړاندې د قسطنطنيې له سقوط څخه دولسو تنو هومانستانو يونان ته سفرونکي اوله هغه څخه يوه بن ابي چې جواشي اورييها Giovanni Aurispa نومېد ، تقریباً ۲۳۸ قلمي نسخې و موندلې ، او يوازي نفر چې لراچسکو ليلالو Filelfo نومېد د هيرود ب ، توسيدت او نورو کتا پونه لاس ته راوړل او هم د قسطنطنيې د سقوط په وخت کي په ررعاو توکمه کتا پونه د يونان له اثارو څخه ايتاليه ته يووړل شوه ، له همدې امله لاتراوسه هم د لرغوني يونان ډيري نښې او قوچي قلمي نسخې د ايتاليا په کتا پو کي موندل کيږي (۱)

نوموړي لاس ته راغلي کتا پونه او اثار او هم هغه اثار چې له عربي ژبې څخه ترجمه شوي وو ، له بيلال څخه د سوري ه اهل عيبر په ټوله اروپا کي ترخپري لا لږي ونيول او داروپا په روسيې ، شرقي تور هم ، ماڼيرو کي ، چي دهيو مانيسم دلا پراختيا له پاره يي شرايط برابري کړ او دغه نهضت په انکشاف شروع وکړه ، خودغه انکشاف په زکي ډيري قراني وړ ټول شوي او د خلک د کليسا له خوارو ډنډو سورول شول ، کليسا چي د منځنيو پيړيو د پوښجا وه دستگاو وه د خلکو د افکارو او عقايدو د شارلي له پاره يي هيوه دستگا ، چې Inquisition په نوم ياديدله منځ ته راوړ ، چي د دغی دستگا د مقصد يوازې د ډيوډالي کليسا دکتو ساتنه وه ، سره له دې چې کليسا ارد کليسا مروجي دعاويدو د تفتيش دستگا په اروپا کي دنوومنځ ته راغلو هومانستيکو افکارو د منځنيو پيړيو له پاره په ډيرو جدي اقداماتو لاس پوري کړ ، خو يي شو کي اي د دغو افکارو مخنيوی وکړي نوموړي افکار په سرعت سره په اروپا کي خپرېدل او د ډيوډالي نظام او ډيوډالي کليسا

(۱) تاريخ نيمه دويم دورانت بکمه ، سهيل آذري ترجمه ۱۵ ټوک

د گڼو د لښکورو لویو زموږ په پراخه کچه له بله بله په لویو نورو کاناو کې وړاندې لکه او د لویو پور واری منځ ته راغلل زموږ دهنو طبقه ته په ورو منځ ته راتلو په پراخه کچه پراخه کچه کومې چې په دېار لسمې او غور - لسمې پېړۍ کې د جان هوس ، وات کا پلر ، جان ټول ، ژا ټري ، اوداسی او وروږ قبا - د لاندې منځ ته راغلې چې دغه مبارزې دېارې غره بو تودو له ملا پر غځه پر - خورداره وي .

لکه چې وړاندې مو وویل هو سانس ته نهضت لاین ژبې ته د پراهمیت وړ کا - وه ، او د خلکو ژبه په پراخه کچه رولله ، چې په دغه پور د کې هیو سانس ته حق په جانب هم دي دا خلک چې په دغه منځ ته پېړۍ کې اوښ وړاندې په منځ ته پېړۍ او غځه پېړۍ کتا بونه او آثار په دغه ژبه منځ ته راغلې وو ، لاین ژبه د علم او فرهنگ منځ ته اوله دغه لمانځه پېړۍ غنی ژبه کېل کېدله ، نو خلک په دغو پېړۍ کې روښان فکره اروپایان او هیو سانس دغه ژبې ته په پراهمیت قابل وو ، له همدې امله هیو سانس ته دادیا تو په برخه کې یو ډول اشرافی د بیات منځ ته راوړل له بله پلوه خلکو هم یو ډول ساده او عامیانه ادبیات منځ ته راوړل چې د دغه دوو فرهنگونو د امتزاج محصول یو نوی فرهنگ و چې ولس بل کورې . در سانس لومړۍ مرحله په اهنالیا کې شروع شوه ، دا پتالیا خلک د سانس عصر د لوی متولد Larinascila په نامه یادوي دوی په همدې پېړۍ ورو د زو کلونو تسلط غځه وروسته بیا د یونان او روم لار شوانی فرهنگ ژوند وموند په آخر کې یو ټکی باند په نظر کې وړ او همدې دا چې په خپله هیو سانس په مستقیم ډول په اروپا کې د تحولو توجیه نه دی شوی بلکې دغو جن لایت ته په لار هواره کړله د هیو سانس په منځ ته راوړلو کې د پترارک ، بوکا تچواو دانته نومونه د یادولو وړ دي چې وروسته کهرینک ، جرانو برنو ، کالپله ، نیکلا - ماکا ولی ، ژان بودن ، توماس مور ، فرانسن مکن ، ولتر ، دېرو او نورو په دغه برخه کې خورا لوی لمانځه واخیستل .

داځوک و؟؟؟

چې په توره کی درو، رستم زال و چې په شعر د حسان عرب مثال و
 د انگريز تهرملین ، د فارس معبدی و کوټې د جرمني ، د هند اقبال و
 چې خامی یې په لیدو محبت وده ورسول جام د شعري له کيفد مالا مال و
 چې له توري يې د توري سرخرو یې شوه چې له مینې يې ممنون حسن و جمال و
 چې هېڅ تیر د تخیل يې خالی نه دی رام يې طبیعت ته د هر مصمون غزال و
 له لکه نه چې يې غرونه هر مهل له مقاومت ته يې دوز ، په جهرت ډال و

چې يې نن په نامه ناز که پوهنواله

ننگمالی د زما يې خټک خوشال و

عبدالشکور رشاد

۱۸ نور ۱۳۳۵

خوځه چوک هم په دې له شو چې د پيدا شوې هلكه مور او پلارو پموني ، د بدل او بېل
 به د کليسا د مرستون په اجر او او هلكانو چې مور او پلار به يې له اړل نومونه
 کېدونکې نو ځکه بېل به دې يې موره او يې پلار هلكه داو ليورتوبست نوم
 کېدو د وروسته له دينه اوليورتوبست د مرستون د ورور شو ما نو سره اوسمه
 څه موده وروسته بېل ، او ليورتوبست د مرستون چونځي ته بوتلو چې
 هلته يو څه زده کړه وکړي ، او ليورتوبست په دغه وخت کې د ماشومتوب
 د عمرونه پسرلي په مرستون کې په ډېره سختي تير کړي وو دده زواله په مرستون
 کې په ډير کړ او يې خولای توريده له ځمکه بخته ډير نااميده و او په ډېره
 نهيلی يې د ژوند هېڅ وړې تېرولی په هغه کوټه کې به چې او ليورتوبست
 او نورو ماشومانو ته ډوډی ورکول کېده ، يوه لويه خونه وه چې غولۍ يې په
 د برو فرش شوي و او يوې ځنډې ته يې مسنې کتارې لگيدلې وې هلته به
 يو جوونکی اوږده څمځۍ په لاس ولاړو چې د ډوډی په وخت به يې هر ورځ ته يوه
 څمځۍ اوماچ په يوه کنډول غونډې لوبې کې اچول چې هغه به د يوه هلك هم
 نه تر خولې کيده ، په ترځه يې ، په دې ډول په هر ورځ او ليورتوبست او د هغه
 نور ملگري د لوبې له لاسه خورا په بد حال وو ، ټوله ورځ به يې د لوبې له لاسه
 کولموزی نری نری دره کاوه د يوه هلك په رنگه کې هم له اوږې څاڅکي و نه
 له وه د ټولو رنگونه نکه زېر او وچتی وو خو چاله خولې نه چې هم له هو ايستلی
 دوی به دې پورېدل هسې له چې له دې ځا په موهم پسې وشړي .
 خوځه موده وروسته د مرستون ټول هلكان لوري داسې پسې واخيستل چې يوه هم په
 وس پرته نه وه چې ځلې کونې اوڅه دې ونه وایي هغه ستل دی چې (برېښه له لارې
 اړي خوږي له لارې نه اړي) په دوی هم همدا ټوک شوي وه آخر سره را
 ټول شول او دې وېل چې بېگه ته به له جوونکي سره پرته ، هر هغه ډوډی چې را
 کوي يې نوره هم وځواړو ، خوږه هم زړه نه شو کولای چې لوستی وړ پورتې شي
 آخری به دې خبره سره پرېکړه وکړه چې په پچه « ورغه » به يو کس سره معلوم
 کړو د هر سړی په نامه چې وختله ، د ټولو په همدې کار خوښه شوه . پچه چې
 و اچول شوه نو دا اوليورتوبست په نامه وختله .

دغه ورځ ټولو هلکانو په ډېره تلوسه نوره ډېره ټول په دې فکر کې وو چې بگه به به څه پېښېږي دودې به زياته شي او که دا به هم رانا ندي ودرېږي. ماښام ياد دودې وېش پيل شو او هر هلک ته يې يوه غمښي او ماچ ور کړل شوه چې هر يوه دسترگوپه پکې خلاص کړل، هلکا او اولور توپست ته ستر ټکونډ وهل چې ښوونکي ته ورپورته شي خواړه يې توپست په کله هلکانو او کله ښوونکي ته چې دده له ډنډه هم اوږده غمښي په لاس کې وه. په وېره وېره کتل چې په دې وخت کې دده څنگ ته ناست يوه هلک دې په نيمې وړا هه چې پورته شي.

اولور توپست چې نه لوړې او خپل دېدمرغه ژوند ته پوزې ته راغلي وه ډېره يې پروا نه وه چې باکي راوپورته شو دا وماچ کاسه او کاچوڅه يې په لاس کې واخېسته او ايخ ښوونکي مخې ته ودرېد، اوور ته وېي ويل. «صاحبه! لطفاً ماته لږ نوره دودې هم را کړي».

په دې وخت کې دټولو هلکانو سترگې او غوږونه دښوونکي او اولور توپست په لور متوجه وو ښوونکي داو اولور توپست په خبره ژېړ و او وېست او په ځېړځېړ يې هغه ته وکتل او اولور توپست چې دا وخت دمسو دگټارې په ژي نکهه کړې وه کاچوڅه او تشه کاسه يې هم په لاس کې نيولې وه او په غورا يې پروا نه ول. ښوونکي به اريانو ونکې او ازبويته ځنې وکړه چې «څه دې وويل؟ اولور توپست خپله غوښتنه بيا تکرار کړه «صاحبه زه سوړ شوی نه يم لطفاً ماته لږ نوره دودې هم را کړي».

اولور توپست لا خبره سمه ډېره خلاصه کړې چې ښوونکي يې غمښي په سر داسې ور خلاصه کړه چې دسترگو تور اوسمن يې سره ووشول او په دسترگو يې تياره راغله. په دې ډول ښوونکي هغه ته د هغه دغوښتني خواب ور کړ، ورپسې ښوونکي پېل ته ناري کړې او هغه ته يې ټوله کيسه وکړه. د پېل په اسر او ليور توپست په يوه تنگه او تپه تياره ځونه کې بندې کړې شو نورو هلکانو چې دغه حال وليد، نوټول له وېرې چوپه خوله شول سهار ته دمرستون په دروازه باندې پر اعلان وځړول شو ليکلی يې و چې «هرڅوک چې اولور توپست کليسا ته مرستون

خطه خان سره دشاگرد په ډول پوځي او مرستون يې له شره خلاص کړي نو پدغه
پونده بخشش به هم ورکړی شي .

هو ورځي وروسته بېدل ، او لېور توبست له خان سره مرستون له بهر ته روان
کړ ، او لېور توبست پوهېده چې بېدل يې چيري ايا يې خودا په وړه کي و ، بېدل
او لېور توبست د سا وړ پوري دوکان ته روانه سا وړ پوري په و نه لور
او خواړه سړي وهغه د چا خبره ورسپڅ غوښه هم پکې نه وه ، بېدل او
او لېور توبست چې ورو بېدل نو هغه دخپل دوکان دوه په پوري کولو
لگيا وو . سا وړ پوري د قابوت جوړولو کار کاوه کله يې چې بېدل او او لېور توبست
دواړه د دوکان په لور را روان وېدل نو په دېر صحبت يې وويل اوه دا ته
يې بېدله ! او دا به هم هغه هلکک وي چې د هغه دې راسره دده په هکله خبرې
کړي وي همداسې نه ده ؟ بيا نو يې له دې نه چې د هغوی خواب ته منتظر شي
خپلې پښې او پکښې ته چې په و نه توبته او دده له هم نري او خواړه وه ورغړ
کړه چې « گرايي دلته واده » هغه راغله او په داسې حال کې چې او لېور توبست
ته يې له سره تر پښو څخه وکتل خپل مېړه ته يې وويل : داهلکک خو دهر
کوچنی دی له خواړی نه بېلې ده وکو ا ميل ترې جوړ شوی دی بيا يې
او لېور توبست ته وويل چې له زينو نه راجکته شه ورسې يې او لېور توبست ټول
واده چې له زينو نه لاندې نهمجنی آشه زخا نې ته و او وده چې هلته يوه ناولې او
خبر نه لېلی هم ناسته وه .

سا وړ پوري هغې لېلی ته ور ناري کړې او ورته وې ويلې څارلوت د ډوډی
هغه ساره او وچ پښانې چې سړی ته موسا تلی وو دغه هلکک ته ور کړه بيا يې
وويل : زه په جرأب ويلی شم چې داهلکک دومره پاک خور نه دی چې هغه پښانې
دې ونه خوري بيا يې او لېور توبست ته مخ وړ واړوه او ورته وې ويل : همداسې
نه ده هلکک ! او لېور توبست له وېرې لکه د توت پاڼه رېږده او غرنګه چې لوږي
هم پسې اخستی و نو په دېره لورالېتا يې وويل : نه صیب . څارلوت د هغه هغې ته
ډوډی دوچو پښانود که کاسه کېښوده او لېور توبست ژر ژر د ډوډی دوچو او

سرو خدر هو په خور او پل و ډېر يوه شېبه وروسته چې اوله ور تويست توله ډوډۍ خلاصه کړه دساور پورې بېخه راغله هغې چې کاسې ته وکتل وې لېدل چې بحري ډوډۍ پکې لږه پاتې شوې نو په اړه اېته اېې پرې نه پوښتنه وکړه چې ډوډۍ دې زوله خلاصه کړه ؟ هغه ځواب ورکړ هو . دهغې هېڅ باور نه راتلو چې کوندي دا دوسره وچه غوړمېنۍ او ځنډه لږ ډوډۍ دې اوله ور تويست وحوړلې شي ، خو لوړه رېښه چې بد شي دي .

دساور پورې ماته هغې هغه نه اېته وه وکړه چې په ماپسې راغله چې د ملاسني ځای دې دورېږم . او له ور تويست په هغې پسې غلې روان شو د بېخېښې له زېږو نه چې راپورته شول نو پورته يې هغه دتوت جوړولو دوکان ته بوتله او هلته يې ورته وويل چې ددغه ستر مېز لاندې اېوت کې ځمکه هغه چې پرې نه لار له نو اوله ور تويست خوار کې په هغه تاوت ډوله صندوق کې ځانته ځای پيدا کړ او شملاست . سهار د وخته هغه ددکان دی دراوړی په گېږو لوچې چا د بهر څخه وهله له خواره راپورته شووړ پسې يوه سپرې په زوره غږ هم و ډېر :

چې دروازه خلاصوي که نه ؟ اوله ور تويست چې سمدستي لهخواره راپاڅېدلې و او سترگې يې منځلې زوړر يې دکار کالې واغوستل نو وې وېل : صېب ! دسني يې خلاصوم ، ، ده چې ددکان ور پرانست نو وې لېدل چې د دروازې شا به يو غېب سپرې چې غوښتنې مخ لري په يوه څوکۍ اېستې دي . دغه سپرې وړې وړې سترگې درلودې ډوډۍ يې له کوچو سره خوړله د اوله ور تويست خولې ورته اوږه و ډېرې دهغه له هرځل سپرې کولوسره به يې خولې لارې تېرولې او سترگې به يې دهغه دلاس سره سمې ټکته او پورته کولې بيا يې ترې نه په ډېر ادب پوښتنه وکړه بېخه څارم صېب ستا سوکوم تاوت پکار و ؟ هغه اوله ور تويست ته په تمسخر وويل ته اوس دوسره شوې چې له ماسره هم ټوکې وکړې ؟ دخبرې دخلاصولو سره سم هغه راپورته شو او اوله ور تويست ته يې يوه کلکه اخته ورکړه او ساڼۍ ورتنه و وېل . ته بايد ما وېښې زما نوم شاعلي نا کلي پل دی او ته به وروسته له دې هغه څه کوي چې زه يې درته وایم يوه شوې که نه ؟

بيا يې هغه ته وويل چې ددکان کړکۍ خلاصه کړه او په ماپسې راغله هغه

چې هغه ورته ويل او لور توبست هماغسې كول او غاښې په ټاكيلى پل پسې روان شو ، ټاكيلى پل آشپزخانه ته ورسېده هغه هار لوب هم لاس ته وه هغې د ټاكيلى پل او خان لاره دسپا ناري چاى كولو. او لور توبست ته يې يوه پېاله چاى او دوچې ږوږې يو ټوك وركړ او ورته وې ويل چې ږوږې ژر ژر وخوړه او پېالار هه ترهغې چې موږ درلودو دكان ته پام كوه .

او لور توبست انگر كاوه چې په دې كور كې په لور په نس مورخى او د مرستون نه به دلته ږوږې پر هاتنه ډېره وي خو اوس په دې يوه شوچې له بارانه ناوې ته راغلې دى هره ورځ به د ږوږې وچ ټوك و، او دى چې په ډېرو ، ژوانو به يې زامه سترې شوه په لور موده كې يې د لوړې او زيات كارد له لاسه رنګه سپينه سواره شو ، په ټار كې به چې غومره ، خلك سره كېد او تابوت به يې دسازر- ږوږې له دوكان له اخيستنه او لور توبست به ارو مرو له هغه سره خټك او پېغونه په لاس كې روان و دا كار سره له دې چې داو لور توبست په عمر هلكانو ته خورا غوړوونكى او ستومانه كوونكى دى خو ده خوار كې په پېا هم غه نه ويل لكه به كوښه ورځ به چې دى دږوږې له تابوت سره له دوكان نه لږو كه نوره غه خوښې نه وړ به پر خه كېده نو لور تر لور خوپه دساز ږوږې دسېكوږوړو چېرې او همدارنگه دټاكيلى پل او شار لوت له وهلو ټكولو غږه پخه و .

ده ژوند په همدې يې خوندي تېرېده . په دې كې يوه ورځ داسې پېښه وشوه چې دى له دې مخامخ هم تللو ته اړ شو. بېسه داسې وه: چې ټاكيلى پل به او لور توبست هره ورځ وهلو او غوړولو ترهغې چې په ژړا شو خو يوه ورځ چې هغه هر غومره او لور توبست له وېجناو كاش كړو او كه به يې شوږونه ووت او كړه د هغه له خولې ډډن هم ونه وتلو او دېت په غېر على ولاړه به پاى كې ټاكيلى پل هغه ته وويل ته د ږوږې بدې بېلې زوى يې ، او لور توبست ددې خبرې په اورېدو سور او وېست اړه ډېره غوسه يې پوښتنه كړې و كړه چې غه دې وويل ؟ ټاكيلى پل په سپر هڅه وړنه بيا هم وويل چې ستا مور ډېره بده وه په وشوچې مېر هوه، كه نه هغې به هم اوس ستا په غېر لورې او كړاونه زغمل ، او لور توبست چې لاس ته هم له غوسې سور و شين كېده او دټاكيلى پل له نازرې چال چلندنه ږوږې ته راغلې و ددې خبرو

په اورېدو کې په هغه ورېوب کې، او په دواړو لاسو کې له ستولې کلکولو نه او په زمکه کې راغوزار کې او په گوڼه وې په نس نس کې وواهه. نا کلي پل چې په هېڅ ډول د اوليور توپست له خوا د داسې بېخي اظهار نه درلودله وې چې په هېڅې کې په نوره هغه وخت چې د اوليور توپست سترگوته وې پام شو چې له غوسې له درې سرې اړه کې وې، د نا کلي پل په چپو نارو شالوت اوسا ورېو دواړه راوړسېدل او هغه خوا کې وې په درې وارو بېه وې او بيا وې په زېر خانه کې پدې کې. نا کلي پل چې څنگه له دې کاره خلاص شویو د مرستون په لوري په بېدل پسې منډه کې، او ورته وې وې چې اوليور توپست غواړي چې موږ دې وار وروښ، دېدل هغه ته وویل چې که دا کار وې کېږي وي لوغومره موچې له لاسه کېږي هغومره وې ووهی داسې چې د ژوند تر پايه وې هم له واده ونه ونځي.

ما بام مخکې له دېته چې اوليور توپست بېده شي له زېر خانې هغه بې راوېستلو او درې وارو په گډه دومره په متروکو وواهه چې له آده نه وې وکړي او د سلاستي له پاره وې بیرته د د کان هماغه تاوت ته راوست چې د هغه بې پکې پېده کېده او له وروته وېست چې ووازي په تېسه تياره او وېر و و نکی تاوت کې پروت ولسه خان سره وې ډول ډول چورونه وهل چې غه و کېږي وروسته له دې واکرو او وې خان سره پرېکړه وکړه په هر ډول کېږي باید له دغه محابو وېستې. اوليور توپست په همدې چور توکو کې خوب وېوړ، سهار چې امر خپره ووهله او اوليور توپست له خوبه راپور ته شو وروې د دان وې پرانېست وې خوا اړېله خوا وې وکتل داده شو چې غوک نشته زور وې وېر ته وې کې او محفاستي ته وې خان چمتو کېږي غومبیا او اوليور توپست په یوه سا محفاسل اړه وې چې یوه غلې ته ورسېده هغه د دې کولو له پاره اېسار شو، په غلې لاندې دېل په حساب دواړن «لاصلي» اندازه له دغه محابو تر لاندې پورې په لیکل شوې وې اوليور توپست چې هغه وروسته نو وې شو چې تر لاندې پورې او- یا مېله لارنور، هم پاتې ده هغه له خان سره وې وکړ چې په هر ډول کېږي لاند ته به خان رسوي. په دغه ورځ هغه په دمه وېهل مېله لارې ووهله هغه د شپې دوه کلي تر څنگه دوډوله وې دې لاندې وې شوسهار دوخته راپور ته

شو نه لانه و، راختلی چې اباي په مزل پیل وکړ او و، ورځې پرله پسې اولور -
توېست په همدې ډول په مزله تېرې کړې په کلبو کې به یې اوبه او کوه ټوک
وچه ږوږی په سوال وغوښتله او هر ورځ به یې غوښتله لارو هله یوه ورځ چې یو
کلی به ورسیده نو نورېکې دډول وخواکته نه وېا تې شوی نژدې و چې په حکمه
راوغور ځیري دیو، کور ډیر، په زینه کېناسته ده، له مېلې یو ملک تېر شو چې
یو څو کا مه ور وسته پرته راوگرځیده او ورته یې ځیر ځیر کتل، اولور توېست
هم چې دغه ملک ته وکتل نو د پریل شان ور نه ښکاره شوه تر اوسه دغسې نه و له
ملک نه واده لې، بوجه یوزه یې وه اومخ یې دوسره خمر ل و چې هغه د چا خبره
یوه پېشوی په غټلوم په نه یې یې هم دلیندی په څېر کړې اولنډی وې، ستر کې
یې دمار په څېر وې او تیزې وې سره له دې هم دی خائنه ډېر ځاړه او په ځېرور -
وان و، د پوځي زور بالا وې او ترې اوسنی و چې ان ترې ونه وې رسیده لستو زی
یې اغاز لې وو چې لاسونه یې پکې پ نشی اوسر ډېر وړې اولی ش چې دخپل
ښکاری بخل دېتلون په جیو کې لاسونه نه باسی دی چې راځی نو په دې کړ و
ورو اولور توېست ملکې ودرېد او پوځنه یې ځینې وکړه: «ای هاکه ها بې خوانه
دا شور ما شور دغه دی؟» اولور توېست چې لوږې نه پرته یې نور هیڅ شی نه پام
نه ولو سمه لاسه یې ورته وړل. زه ډېروې اوسنې یې زېت زیات مزل پسې
کړی دی هغه ابا ترې پوځنه وکړه لند ته ځې؟ اولور توېست ځواب ور کړ
ابې صیب. دلاري څه توجه دې ځان سره را اخستې ده نه صیب؟

چه یوزه دلته روزورسې پوځنه هغه ډېر مهربانه اوزر سواندی دی هر چا نه دیو
څه وخت لپاره ځای ورکوي خو په دې شرط چې هغه څوک وروپېژنی او ورته ووايي
چې داسې خوار او پېوزلی دی څه ناري، ابا یې زړه هغه نه پوځنه وکړه، چې
ستا نوم څه دی؟ رمانوم اولور توېست دی صیب، هغه داڅو ډېر په لقب دی اصل
نوم دې څه دی؟ اولور توېست ورته وویل صیب همدا زما نوم دی چې ملکې می
ووېل. هغه ورته وویل زه ډېر نومونه لرم خصوصي اوسې دا کور دی څو ملکې می
را ته اړتال ډېر وایې دا کښه، اولور توېست ته وویل چې ملکې له ما پام نه
د لند څار ته تگ چه نه دی دوی تر ډېره پورې همدا ته انتظار و کښ چې چه

نځاره شوه لوږيا د لندن د ډډار په لور وځوځېدل کله چې دايس لنډگن لوږيا لارې ته ورسېدل نو د شپې هو ولس پېچې وې. ډجر په ډېره وار خطائې شاته سړک ته کتل او ننډه تنډه گامونه پې او چټول تر هغې چې يوه څوړن او څښ کور ته ورسېدل ډجر دروازې خلاصه کړه او په تېه تياره کپې او لور توپست ځان پې کڅولو چې يوې ځولې ته ننول دېوالونه پې او چټ او تڼک نور او وچتې و ډېر زړېست له امله په دېوالونو کې درزونه پيدا شوي وو په ځوانه کې يو څوړن موز د اور بلولو ځای ته نژدې اېښودل شوی و د مېر ترها يوزو سړي چې د مېخ گونځې پې د ډېرې په سرو کپو و وېستانو پوځل شوي وې او د پلانون يوه غوړه چنده پې هم اخوستې وه ولاړه هغه لکيا و ساسېچ پې پخول داو لور توپست چې دکا لور اېښودلو ځای ته يام شو نو وي لېدل چې پې شمېره وروپېمين دستمالونه هانته را غوړند دي، د مېر شاوخوا غلور پنځه هلکان لور هم ناست وو چې با هو له پې ځکول دوی چې ډجر وليده نو غولې پرې را ټول شول ډجر په دې وخت کې هغه زاړه سړي ته په غوږ کې وروپېسېده وروسته له دې چې هغوی د ډجر او زاړه سړي خبر و ته غوږ وليوه ټولو او لور توپست ته خبر خبر وکتل په دې وخت کې ډجر سپين ډېري سړي ته وويل لا گېنه ! « دا زما ملگري او لور توپست دی » لا گېن چې او لور توپست ته وکتل نو سترگې پې له خوبې وځپېدې او له ځان سره پې وسل پيا نو په داسې حال کې چې په خپله غوړه چين پې لاس وهلو سړې د احترام په توگه لور شاته تېر کړ وې ويل : زه ډېر خوښ شوم چې ته مې وليدې او لور توپست ته ډجر يو غو ساسېچ راواخيستل او په يوه لوبې کې پې داو لور توپست مخې ته کښودل او لور توپست اړيان و چې دا دوسره ډېر وروپېمين دستمالونه دوی ته کوي اوله کومه پې کړي دي ډجر ورته وويل ته لکه چې دې دستمال او او ته اړيان پې دا خو سور د لوبه ډېر پېښلو لاره راوړي دي کومه لوبه خبره پکې نشته. او لور توپست او لور هلکان د ساهاډام دودې ته سره يو ځای کښاستل هغه خپله برخه دودې په ډېر غوږد و غوړه لکه چې د ډېرې مودې وليدې نه وروسته دا لورې ځل و چې هغه په سره گېده دودې غوړله لا گېن هغه ته په اوږو کې يو ډول شراب ور گډ کړل او ، او لور توپست هم پې له

دي نه چې پوه شي هغه يې وچپيل شپبه لاله وه ډېره شوې چې په او لور توپست
ماندي سر دروند شو او سترگې يې پټې پټې كېدلې خوب پرې خپله وكړله او په
پوه خاي كې بده شوه.

سهار چې اوله ور توپست له خوابه راويښ شو نو پوه خواړه بله خوا يې وكتل
پرته له ډاكين نه په خونه كې نور خوكه وه هغه پوه شو چې په خو نه كې له
ډاكين نه پرته بېگانه شپه ما سره نور خوكه نه ډاكين دده مخې ته ناست و او پوه
صندوق يې خلاص كړې و چې ټول دقيمت بها ساعتواړ او د نصواړو ددېليو نه
چې لومړنۍ لمبې پكې لگېدلي و ډكړه، ناڅاپه ډاكين او اوله ور توپست سترگې
سره وپسېدلې. ډاكين سمدلاسه صندوق په خړپه پورې
كې او له ور توپست نه يې په قهرجن اواز پوښتنه وكړه
خه شي ته داسې مخمرگوري؟ ولي راويښ شوي؟ ډاكين داهو پټنې پرله پسې په
ډېره غوسه وكړې اوله ور توپست ورته ډېره وېر خواب ور كې (صوب ما ته
نور خوب نه راتلونكېكه راويښ شوم زه ډېره پېښه غورام) ډاكين په داسې حال
كې چې لاس يې صندوق پرېوښ برسېره كلك اېښي واوله ور توپست نه يې پوښتنه
وكړه ايا تا هغه څه چې په پكس كې وو، ولېدل؟ اوله ور توپست خواب ور كې هوصيب
ډاكين ورته وويل دا ټول زمادي داسې ددې لاره ساتلي چې سون پر هر قوت
كې پرې به ژوند تېر كړي شم زما ټوله هستي او نيستي همدغه وه چې ناولېدل
له خلك ما ته اېستمن وائي.

اوله ور توپست داسې فكر وكړ چې ډاكين به په رښتيا هم اېستمن وي كه نه
نوپه داسې خير نه خوښه كې او يې شپې ورځې ته تېرولې خواړه يې فكر وكړ
چې دې دومره جوهرات لري او يا هم ځانته اېستمن وائي، د اوله ور توپست سر په
دې خبره نه خلاصېده خواړه يې له ځان سره فكر وكړ چې ډاكين خو له هلكا نو
سره ډېره مينه لري.

اوښا يې دده پسې به تېرې په همدغه لارڅرځيرۍ له او لور توپست نه
پرته هوډانكان نور هم هلته وو خو اوله ور توپست نه پوهېده چې ډاكين ولي په
هنوي دومره مهربانه دې اوښه كېده يې ماره ساتي، ډاكين په دغه وخت كې

اولور توپست ته وويل چې د اوبو مڼه منگي راواخله زه به لوښي درته راوړم مخ
به دې پکې پرې مښکي. اړه ور توپست راوړته هو چې په منگي پسې لارښي کله
چې مڼه د منگي دراختيا لاره ورته شو او منگي يې راوړته دې لورې ليدل چې
لاکين د جواهرانو اکس سره ورک شوی او دجر، هم خونې ته راننووت وويل هاکه
هم چې چارلې نومېده له دجر سره خونې ته راغی وروسته لاکين هم خونې ته
راننووت او غلور واړه په کډه دسهار ډوډي ته کښېناستل، دچای څپلو په وخت کې
لاکين له دجر او چارلې نه پوښتنه وکړه چې تر اوسه موڅه ډول د خولې دندې
ترسره کولو ته لار وي او که بل چاره به؟ دجر ورته وويل مادوه جوبې کتا و نه
راټ کړل او چارلې هم غلور ور پښه ښخست دسما لونه لاس ته را وړي، چارلې
وويل ماڅو دسما لونه د پټولو په وخت کې لورېدل هم وخورل ورسې را
باندي شکمن شوی و دڅېر و خلاصولو ته وروسته ئې غلور واړه دسما لونه لاکين
ته وپوښ، لاکين وويل د څو ډير پکلی دسما لونه دي خو با به چې تايې دراه
خستلو په وخت کې ښه پام کړي وي موږ به او لور توپست ته همدغه چاو به
په څه شان ووز ده کړو.

پوښتنه وروسته چې د ډوډي خورنو او قهوي څپلو ته ورسول دوی د اوبو
لوړ توپست دخوښې اوددې لاره چې هغه دم څه زده کړه وکړي سو، لوبه
اجرا کړه. لوبه دا ډول وه، چې لاکين خول چېونه له دسما لوبو او لوبې نورو شيانو نه پک
کړل او په خوا ته کې داسې پوه خوا او بله خوا گرځېده، راگر ځېده تابه وي چې دښاره
پوه وټه کې دسودا اخيستلو لاره روان دی او دخوښې کومې کړکې ته به داسې
وږېده تابه وي چې گنې د کوم دکان مخې ته ولاړدی او څه شي به اخلي. دجر
او چارلې ورپسې دي چې دده له جيب څخه څه شي راوباسي البته په داسې ډول
چې دی پرې پوه نشي که به دی پرې پوه شو نو بيا به يې دخول ماسېچ پخولو
په پنجه څه کلک کلک په تشو کې چوځول چې بيا داسې يې باسي مخې و نشي
دی بله بيا په همدې ډول مخکې واو هغوی به ورپسې وو، لوبه ددوه ځېرو په
راننوټاو چې پوه پټ او بله لاسي نومېده اخلاص شوه هغه پکې ډېرې خوشحاله
چکارې دي او ډېر زيات مې خندل لاکين هغوی ته و غوړو يې وکړ چې څارو ته

لاري شي. اوڅه يې چې زړه خوازي هله پرې واخلي او خپل ساعت تهر ډرې او ليو.
 ر نوېست هم غوښتل چې پخو سره بازار ته ولاړ شي خو لاگين پرې نهو، ورته
 وي وېل چې لومړی بايد نه رده کړي بيا هره ورځ کولی شي چې هار ته ولاړ شي.
 کله چې بې او ناسی هار ته لاري نو دړی ورته يوازي شول لاگين غوښتل چې
 لويه سره بيا پېل کړي نو اوليور نوېست نه يې وويېل، مابې را وواښه! زه
 وگورم چې نه کولی شي چې زما د شمال پټ کړي او که نه، خو په دې شرط چې
 زه درنا ندي پوه شم لاگين بيا هم د پخوا په څېر به خو نه کې په گرځيدو راگرځيدو
 پېل وکړ اوليور نوېست په ډېر مهارت او چالاکی دده له جيب څخه د شمال
 واېستلو يې له دهنه چې دی پوه شي کله چې اوليو نوېست لاگين ته غبر وکړ چې
 د شمال يې درېوځني اخيستی لاگين واده چې د شمال د اوليور نوېست په لاس کې
 دی نوله ډېرې اړهانتيا نه هک هک شو لاگين د اوليور نوېست په دې کار ډير خوښ
 شو او هغه به يې وويېل. به ډير خيړک او چالاک هک يې ما تراوسه پورې ستا په
 څير هام لرونکی هک نه دی ليدلی واخه دا پوښتنه که تا ته پخشش درکود، که
 ته په همدې ډول په خپل کار کې پرمخ ولاړ شي نو ته به دومره چالاک او هوښيار
 شي کله څو پر چې ډېر دی ته بايد په دې کار کې ډېر په پله پل ډير دی او
 هرڅه له هغه نه زده کړي زه باور لرم چې ته به په دې کار کې دوخت په سر وړو
 سره د لور نوم ونيان غښتن شي زه به تاته په دې برخه کې نور هم ډير څه در
 وده کړم.

لاگين به هره ورځ اوليور نوېست ته د جيب وېني په هکله لوی چلونه او
 مېتودونه وړېول، او بيا به ئې عملا له هغه څخه ازموینه اخيسته دی. په مخکې
 شو اوليور نوېست به يې شاته غلی روان وځنګه به چې هغه وړېوولی و په هماغه
 ډول به يې د هغه له جيب څخه د شمال پېسې او نور څه غلا کول په دې کار کې
 ډېرې ورځې تېرې شوې لاگين په دې خبره به ډاډه شو چې، که اوس اوليور نوېست
 هار ته په جيب شکولو يې وليږم او د نړي چانس يې ډېر دی اوليور نوېست هم چې
 هره ورځ به يې په همدې پوه کوته کې همدغه پوه لويه تکرار و له او بهر ته
 پخې وتلی نه و ډېر تلوسه يې وه، چې بهر هار ته لاړ شي لاگين هم چې وليدل

اولور تويست اوس په نکره شوی او د بهر تلو اجاره يې ورکړه، اولور تويست د چارلس او د جر سر، چارلس و لار، دوی درې وار د چارلس په دوه غلور لارې کې چې کار کېږي گرځي نو مېده يوه خوا او بله خوا گرځيدل چې سترګې يې پر يوه ساره سړي چې سوين بطلون او شين بالاوش يې اخوستي وولگېدې د لاس يوه ټکلی اسايې هم په تهر کک کې نولې وه او د کتاب پلورونکی د دوکان په منځ کې ودرېده، د چارلس او اولور تويست وويل چې دغه سړي ته به خان ورور سوو. د چارلس په چالاکی او مهارت د دغه سړي ترها ودرېده او د هغه ورېښمن د ستمال يې غښتي را واخيست او د سترگو په رڼ کې يې چارلس ته ورکړ چې د چارلس ترها ولاړو. اولور تويست اوس يوه شوچې د ټاکنې په کوټه کې ورېښمن د ستمال ونه دنصواري وچواهر نشان د بلی او ساعتونه له کومه شوي وو.

اولور تويست په دغه وخت کې خورا ودرېده د چارلس په خپله دغه ولاړل اولور تويست هم په هغوېسې په منډه ويل وکړ په همدغه مهاله کې د دغه سړي هم خپل جيب ته پام شو چې د ستمال پکې نشته هغه چې يوه خوا او بله خوا مخ واړه وه نو اولور تويست يې ولوړه چې منډې و هي نکر يې وکړ چې پنا يې د ستمال په همدغه په کړی وي نو ژر يې غاړندويونه لارې کړې چې دغه غل را وليږي او خپله يې هم په داسې حال کې چې کتاب يې په لاس کې وه ودرېسې منډه کړه په دې وخت کې د چارلس له لارې هغه خان يوه کوټ ته گوډه کړ او يوه بل ته يې سره وويل چې دخلکو په گڼه گوڼه کې به زه او ته هم ورلنوزو او ناری کړو چې غل را وليږي، دوی همدا کار وکړ او د هغو خلکو او غاړندويو سره يوځای شول چې په غلښه پسې يې منډې وهلې. اولور تويست چې دا دومره ډېر خلک ولیدل چې ټول به د دې پسې منډې وهلې نو ډېر و اړ غطا شو او ناڅاپه په لار کې ولوېده په خاورو خټولایت ووت هوډ لوېدو په وخت کې سخت ژوبل شو خلک ترې راځا پر شول يوه غاړندوی هغه په بڼه وپور او او را پور ته يې کړ اوله خان سره يې په کشو لو کشو اود پوليسو دفتر ته بوتله د ستمال مخنيون هم ورسره وه.

د پوليسو په دفتر کې سره له دې چې اولور تويست رېښمن و بل خو بيا هم هېڅا

دغه په خبره باوروله کړه سره پرېختا ويلو ځای چې داولور توپست جبهه ده ولټول شول دسهمال هم ورسره په اشو خوييا هم دپولسو محکمې دی پرې لږود اوامري وکړ چې درې ماشينې يې بندي کړي او محکمې ته دپنه چې په ځو نه کې واچوي په سترگوکوي په سمه توگه په کلک کلک ووايه. دمحکمې ددغه حکم په اور په لږو دکتا بولوخو غوونکي چې دا پېښه يې په محکمې نېره شوې را پورته شو او وي ويل چې زه کولی شم چې ددغه هلکک پيگناه هې ټاټه کړم. هلکک ما په خپله هغه هلکک چې ددغه پياښې دسهمال يې له جبهه و کيس و لېده او په ډېره چالاکی يې په خلکو کې ځان ورک کړ دا هلکک پيگناه دی محکمې دکتاب خرغوونکې خبره و منله او اولور توپست يې خوشې کړ.

مستر پروندو دسهمال هېتن په دې خبره خورا خوشاله شو او د کتاب خرغوونکي نه يې دغه دکتاب په ورکړه او پيگناه يې پورېنگی کړا په ځو نه او اولور توپست يې هم چې داوړد لويه وخت کې زخم شوی و له ځان سره پکې نه او په کورته روان شول.

کله چې دمسټر پروندو کور ته ورسېدل نو او لور توپست په لار کې پېښه شوی و، روڼو هغه سملاسه پوې خولې نه ننوېسته پوره رڼه پېښه چې ده په نې چوپړ کاوه راوغوښته او ورته وی ويل ترڅو چې زه ډاکټر راوړم به په دده پېښه پاملرنه کوي. ډاکټر چې راغی او لور توپست يې معاینه کړه، وی ويل چې دده ، اوس ډېره سخته تېره ده خو امید شته چې ډېر ژر به پېښه شي دوه ورځې او له پمې او لور توپست دسرگ او ژوند ترمنځ دسوزاډه تېی له امله لاس و پسي و هلی خوپه پای کې دډاکټر په ډېره پاملرنه په هغه کې ساه وځړېدله او سترگی يې پراخېدلې. په درېمه ورځ هغه امله په دې پريالي شو چې له کپ هغه را پيښه هې او په ځو کې کيښی.

په دغه خونه کې چې او لور توپست دډاروغتيا په حال کې پروت و دپوې پيښې تصوير هم لېږول شوی و، ده به تل تصوير نه کتل او ويل به نې چې دی تصوير په غېر پيکلي پيښه ماتر اوسه پېښه يې هم نه ده لېدای له کوم وخت راهيسې چې د سترگی غړولوی نو پوه هېډه هم ده له دغه تصوير څخه سترگی پلي خوانه

نښوي اړولې، مړ من اړولې چې دده (پرستاوه) و، هغې هم د دې تصور په هکله د سره شته نه وو بله په دغه ورځ چې دوی وار و غوځتل چې د تصور په هکله خبرې سره وکړي ناڅاپه دروازه وټکېده، مړ من پلټه، دین دروازه پرانستله او مستر برونلو دانه راغی دغه زړه بهر غوځتل چې دا و لور توپست د ژوند په کچه یوه شی خوښه ولیدل چې په اولور لور توپست بهاد تېی سخته غېږه راځله او سترگې یې پټې شوې ټوله وجود یې د تېی له تاوه رېږدېده، کله کله په تېی په خوب کې اېلاتی هم وېلی نوښته له ځان سره د اوښته چې تر هغوبه اولور توپست خبر و او بهر و تلو ته نه رېږدي ترڅو بهی ښه شوی نه وي. یوه ورځ د مستر برونلو او لور توپست ته پام شو چې کله سترگې وغړوي نو بله دغه ښځینه تصور غځه بل شته ته نه کورې او تر هغه وړته بهر خبر کورې تر څو تېی بهاد تېی او در دله ژور و سترگې پټې شې کله چې مستر برونلو په پور په پا مار نه تصور اوښته او لور توپست ته وکتل، نو هغه ولیدل چې دا و لور توپست سترگې خوله، زړه مخ او لور ټول شیان کټ مټ د همدغه ښځینه تصور په خبر دي، مستر برونلو د تصور او اولور توپست زیات ورته والی ته بالکل هېڅ پاتې شوی و.

برونلو ته په ناڅاپي ډول هغه په زړه شول او ټکان یې وخور، له دې سره به تېی له خولې یوه ناڅاپي چغه هم ووتله دغې ناڅاپي چغې اولور توپست دوسره وپراوه لکه څوک چې په ناڅاپي ډول تمابه خونه کې چاته په وحشیا له توکه (پخ) وکړي او هغه له وېرې یې مده شي، اولور توپست کې هم د اړونلویه دې ناڅاپي کړنکه یې هوجه شو څو کله چې بهر ته به مده شواو شاوخوا یې وکتل نووی لیدل چې له یوازې دا چې برونلو په خونه کې نشته بلکې تصور یې هم له ځان سره وړی دی. اولور توپست مده لاسه له زړې پرستاوې غځه پوښتنه وکړه چې تصور له دې خونې غځه چا وړی دی؟ او ولې تې وړی دی؟ هغې مده لاسه جواب ورکړه ته مده خپه کېده، هر و تلو داسې فکر وکړ چې دې تصور ته کتل تاڅو روی نوځکه تې هغه لمری کړ اولور توپست وویل: له داسې نه ده هغه تصور ته کتل هېڅکله ما نه غوروی زه له هغه تصور سره لېوالی مېنه لرم، زړې

پرستاري ورنه وويل . خبر دی څه ډېره ده چې ښه شوې بيا ښه نه شو .
پرتله ستا لپاره همدلته وځوړو .

کله چې اوليور توبست له لاور شته څخه ښه شولو دی ډېر خوشاله و چې له
هغه مصيبت څخه را خلاص شوی دی او ځان ته چې دی ښه دي ښه شو چې ډېر لږ دی
په خپل کور کې د خپل زوی په صفت له ځان سره ډېر ډی لوڅو چې ښه لاسي
زېږ ته شو .

يوه روځ چې اوليور توبست څه روح وښه شوی واوله پروتلسره دغه د مطالعې
په څو نه کې ناست و، مېرمن بېله وين د کتابونو د پارسې د مطالعې خوښې ته . او
چې پروتلسو د مځه له هماغه کتاب پلورونکي څخه اخستې ووچې د مځه پوښه د
کې . پروتلسو مېرمن بېله وين ته ورځ کېدل چې د کتابونو د پارسې را وړونکي
هک ته ووايه چې لږ ايسار شي داته پوځو کتابونه دي دا به هم ځان سره پوځي .
مېرمن ورته وويل هغه چې څنگه کتابونه کېږي د لاس لاسه پرته لار . ډېرو
نلوتندی په دې خبره لږ ترې وځولې شو ، اوليور توبست چې هغه ته وکتل او ژر شي
ورته وويل دا کار خوږه هم کولی شم د پروتلسو د وځوړېده او ورته وېويل .
چې چې ته ئې وړلې شي نو دا کتابونه درسره واخله او کتاب پلورونکي ته به
دوايې چې دا کتابونه سي پرته را وړل او دا د پوځو پوځي ونيوت واخله دا هم
هماغه کتاب پلورونکي ته ورکړه لږ شلنگه پرته ځنې را وړه . او اوليور توبست په
ډېره خوښې ورته وويل زه به په لږ د پوځو کې به ښه را ورسېم هغه له خوښې
نه په کاليو کې له ځانډه دا ځکه چې د لومړي ځل لپاره ده دغه چا لپاره يو
ډار سر ته رساو چې له دې سره ئې ډېره مرسته کړې وه . نو ئې ژر روښانه لاس
کې ورسوړه او دخپل لوي جا کت په جيب کې چې پروتلسو ورته اخستې و په
پوځي پاملرنه کېږي چې په لاره کې ځنې ورک نه شي ، کتابونه ئې هم په تڅرک
کې ونيول داسې ژر وړاندي چې ئې زمکې ته لور تللی هغه دا هڅه کوله غومره
چې روښانه دی بايد پرته کوو نه ورسېږي تر څو پروتلسو دغه په چالا کې اړين
او شايي ووايې خو کله چې دی کار کېږي ته ورسېده هغه ترېته لار غلط شوه
او په يوه لرغې سړک روان شو هغه د پروتلسو ژر گامونه پورته کول او په دې لټو .

نوکی دوتوچی زه به به هی کور کی غومره به ژونه تهروم او د کور خاوند
 او خدمتکاره دواړه غومره زړه سوا ندي او مهر بانه خلک دي. اوله ور توبست به
 ډیره خوښی او د کتاب پلورونکی د دکان به لوړ لار لید و له چی به لار کی یوی
 لخوائی پښې یری دغ و کړ او! زما گرانه وروره داچیر ته وې؟ ددی خبرې د خلاصیدو
 و سره سم هغی پښی او لهور توبست د خپلو لاسونو به کړی را ایسار کړ. کله چی
 او لهور توبست د هغی پښی د لاسونو له دځان خلاصولوا کام کوشش کولو هغی
 بیا به لوړ او ازناړې کړی ای شیطانه هملکه! څنگه اوس بیا ځان رانه خلاصوی
 رانجه چی کور ته دی یوزم دمور دی له ژړا نه سترکی درېسې سوهنې شوی به ده
 چی دلته می پیدا کړی که نه موږ به به تاسې کوم وطنو نه لقول.

او له پښه چی به دی وخت کې ددوی تر څنگ تیرید له پوښتنه یې وکړه
 څه خبره ده؟ هغه پښې چی او لهور توبست ئی به دواړو لاسو کلک لوبو لی وژر
 خواب ور کړ هېڅ خبره نشته در نې مهربنې دا زما ور وردی څه موده د مخه له
 کوره تېښتیدلی و زموږ ډېره شریفه کورنی ده تل به خپلو کارو توبخت یو. دی
 له کوره و تېښتیده او له پوځو جیب و هونکو سره ملگری شوی وو اوس می پیدا
 کړ دمور او پلار له زړه به می پوځدای خبروي چی ار غوئی دی له وی لېدلی
 څه به یری تهریدی هغی پښی هم اوله ور توبست ته مخ ورواړوه او وئی وهل
 ای خوا نیمر که! داسی هم څوک کوی چی سم دم کور پرید دی او به خلاصی
 سرشی، او لهور توبست چی داسی بهنې سره مخامخ کېدل ئی به خوب او خیال کی
 هم له تهریدل له ډیری غوسی ئی ناری کړی دا پښه سوچ دروغ وائی زه نه خور
 لرم نه پلار اونه مور زه یتیم یم و الله که می مور او پلار تر اوسه لا به خوب
 کی هم لېدلی وی به وېښه خوئی لاسه کوی. هغه پښی چی اوله ور توبست کلک
 لوبولی و نورو لارو یو ته ئی مخ ورواړاوه او وی وهل وگوری دی بیا به دی
 غوړو څوکی چی له کوره تېښتېدلی دی غومره زړور شوی او ژ به ئی غومره تهره
 شوی ده د خبری له خلاصیدو سره سم ئی نور هم پسی کلک کړ او به سره یې وگوز-
 اړ هم ور کړ. اوله ور توبست ځان یوه خوا او بله خوا کاوه ترڅو د هغه پښی مخ
 چی دی یې د شاله خوا کلک لوبولی وو وېښه کله یې چی د پښی مخ ته وکتل نور-

نکه ئی نور هم پسی نکه ژېړو او وېست او په بندې بندې ژبه یې وویل ته نانسی
 یې؟ نانسی شاوخوا خلکو ته وویل: ومولېده چې دی ما پېژنی زه دروغ نه وایم
 یوه سړی په دې وخت کې په کپرسه کې مې وځنډل (دغه سړی چې د یوه خر هوونکی
 له دوکان نه یوه شپږمه دښخه را کوز شوی و سترګې یې کړې وې یوه خوا بېله خوا
 غړولې او دوسې څېړن سې ئې هم لځان پسی را کښو (و) و ی وېل دا خو د ږ
 چالا که هاک دی.

اولیور توپست په دې وخت کې هرې خوا ته د مرستې او کومک لپاره سوی -
 سوی ناری وعلی خو هېچا هم پرې باور نه کاوه چې دی به د نانسی ورور نه وي
 نانسی په دې وخت کې یوه بله سړی ته چې بل نومیده ورغړ کړل چې دلته راهه
 دغه دی اولیور توپست مې پیدا کړ ښه شو چې ټول کور یو له لاله اندی نه
 خلاص شو. اولیور توپست بیا هم د مرستې لپاره هرې خوا ناری وعلی او په خورا
 هیله منو سترګو به یې شاوخوا خلکو ته کتل گوندی کوم یو را وړاندې شی او
 په خبره ئې باور وکړی په دې وخت کې بل را وړاندې شو او اولیور توپست ته
 یې په سر یو کلک کوزار ورکړ او وې وېل: اوس نو دکتا بونو غلام هم کوي
 را که دکتابونه ما ته او بیا یې هغه کتابونه چې هغه له تخرک لا ندې کلک
 لوبولې وو ځنې واخیستل. اولیور توپست په ژباغونې اواز وویل: تدهوکه یې چې ما
 وهی زه تا نه پېژنم بل په پښتور ته وویل: ته ما نه پېژنی؟ ښه، پروانه لری
 و به مې پېژنی، ته اوس دومره شوی چې بل ما پکې هم نه پېژنی، بیا یې یوه وروونکې
 خندا وکړه او نانسی ته یې مخ وړ واړوه زما گرانې نانسی دی «اشاره اوایور -
 توپست ته» اوس ماغه پېژنی بیا یې په ډېر بې خونده ډول په کپرس کې مې
 وځنډل. یوه عجیب الخلقه سړی و دیوه وحشی او ځناور سره یې په خوی بوی کې
 هېڅ توپیر نه و دځیر او شل ټو کر سېن بالاېش یې په تن و او د بیکاری بطل
 لاندې پتلون یې اغوستی و په اولیور توپست امر وکړ چې رالځه را پسی چنگې ماره ا
 بیا یې نو خپل څېړونکې سې ته وویل چې اولیور توپست درغظه ونه تېښی.

(نور بیا)

پټه :

د افغانستان د علومو اکاډمۍ
د ژبو او ادبياتو انستېتوت

کابل مجله

کابل افغانستان

د کابل مجله د تېلفون نمبر ۲۱۷۱۶

د کډون بڼه

۵. - افغانۍ	په کابل کې
۶. - افغانۍ	دهيواد په نور وېر خو کې
نيمه بڼه	زده کوونکو ته
۷. - امریکايي ډالر	په باندنيو هيوادو کې ممکنې:
۸. : ډالر	په باندنيو هيوادو کې هوایي

30-0
35,000
80,000

Kabul
Monthly Journal
of

THE ACADEMY OF SCIENCES
OF

AFGHANISTAN

The Institute of
Languages and Literature

PASHTO TOLANA

Editor: Pohanjar Mohammad Saher

دولتي مطبعه